

अध्याय : एक

शोध परिचय

१. पृष्ठभूमि :

कुनै पनि भाषा सिकाइका क्रममा त्रुटि हुनु स्वभाविक छ । त्रुटिले भाषा सिकाइको प्रकृति तथा प्रवृत्तिलाई संङ्केत गरेको हुन्छ । बिनात्रुटि सिक्न त्यति सहज छैन तसर्थ यसले मानव मात्रको भाषा सामान्य सिकाइका सार्वभौम प्रक्रियाको जानकारीमा समेत थप बल मिल्दछ (अधिकारी, २०५६ पृ. १२८-१२९)/फलतः भाषा सिकाइको क्रममा त्रुटि नै सफलताको घोटक हो । प्रथम र दोस्रो भाषा सिक्किरहेकाहरू प्रशस्त मात्रामा त्रुटिहरू गरेका हुन्छन् जुन त्रुटिमा व्यापक विविधता पाइन्छ । दोस्रो भाषाका रूपमा सिक्ने विद्यार्थीहरूमा स्वभावतः आफ्नै मातृभाषाका भाषिक एकाङ्गत विशेषताहरू विद्यमान रहन्छन् किनभने ध्वनि र व्याकरणका संरचनाहरूमा तिनीहरू अभ्यस्त भैसकेका हुन्छन् । फलतः लक्ष्य भाषामा आ-आफ्ना मातृभाषाको संस्कारले गर्दा संरचनाहरूको प्रभाव दोस्रो भाषामा प्रत्यक्ष पर्दछ । भाषा शिक्षण गर्ने क्रममा निम्न माध्यमिक स्तरसम्म सामान्य नेपाली भाषिक सीप विकासको अपेक्षा राखिएको हुन्छ (अधिकारी २०५६ पृ. १२८-१२९) अतः स्तरीय नेपाली भाषा शिक्षणका लागि माध्यमिक तह र उच्च तहको आधार स्तम्भका रूपमा रहेका कक्षा ६ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको नेपाली भाषा सम्बन्धी क्षमता र उनीहरूले गर्ने त्रुटिको विश्लेषण गरी तदनु रूप शिक्षण प्रक्रिया अपनाउनु पर्ने आवश्यकता हुन्छ । त्रुटि विश्लेषण भाषाका सिकाइ प्रक्रियाको अध्ययन गर्ने एउटा महत्वपूर्ण पद्धति हो ।

१.१ शोध शीर्षक :

यस शोधपत्रको शीर्षक “कक्षा ६ का थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्य गठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन” रहेको छ ।

१.२ शोध प्रयोजन :

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली शिक्षा विभागअन्तर्गत नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपा. शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनको निम्ति तयार पारिएको हो ।

१.३ समस्याकथन :

नेपाली भाषा नेपालको संवैधानिक मान्यता प्राप्त राष्ट्रभाषा र सरकारी कामकाजको भाषा (नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४७, धारा ६) भए पनि कूल जनसंख्याको ४८ प्रतिशत आवादी रहेको तराईमा ५.५८ प्रतिशत थारूभाषी नेपालमा नेपाली, मैथिली, भोजपुरी पछि चौथो भाषाको रूपमा रहेको छ। चौध खलकमा विभाजित संसारका भाषाहरू मध्ये नेपालमा बोलिने चार परिवार मध्येको भारोपेली परिवार अन्तर्गत थारू भाषा पर्दछ।

प्रस्तुत शोध कार्य निम्न लिखित शोध समस्यामा केन्द्रित रहेको छ :

- क. थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्य गठनमा के कस्ता त्रुटिहरू गर्छन् ?
- ख. त्यस्ता विद्यार्थीहरूले कुन-कुन क्षेत्रमा बढी त्रुटि गर्छन् ?
- ग. त्रुटि क्षेत्र पत्ता लगाई तिनको वर्गीकरण तथा विश्लेषण गर्न सकिन्छ ?

१.४ शोधको उद्देश्य :

प्रस्तुत शोधमा निम्न लिखित उद्देश्यहरू पूरा गर्ने लक्ष्य राखिएको छ :-

- (क) कक्षा ६ का थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्य गठनमा गर्ने त्रुटिहरू पत्ता लगाउनु
- (ख) थारूभाषी विद्यार्थीहरूबाट गरिने त्रुटिहरूको क्षेत्र पत्ता लगाउनु
- (ग) नगर र ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिहरूमा पाइने भिन्नता पत्ता लगाउनु

१.५ शोधको औचित्य :

प्रत्येक समुदायले बालबालिकालाई प्राथमिक तहसम्म आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा दिने गरी विद्यालय सञ्चालन गर्न पाउनेछ। (नेपाल अधिराज्यको संविधान २०४६, भाग १ धारा ६, ऐ. भाग ३ धारा १८)। बहुसङ्ख्यक नेपाली जनतालाई भाषिक एकतामा आबद्ध गर्न विद्यालय तहमा शिक्षाको माध्यम नेपाली भाषालाई समावेश गरिएको छ (शिक्षा ऐन २०२८) पाँचौं संशोधन सहित)। विभिन्न धर्म जनजाति, सम्प्रदाय र भाषाभाषीहरूका बीच स्वस्थ एवम् सुमधुर सामाजिक सम्बन्ध विकास गरी सबैको भाषा, लिपि, कला र संस्कृतिको विकासद्वारा देशको सांस्कृतिक विविधता कायमै राखी राष्ट्रिय एकतालाई सुदृढ गर्ने नीति राज्यले अवलम्बन गर्नेछ। (पूर्ववत्: २०४७, भाग ४, धारा २६)।

यसरी भाषाको प्रयोगमा शुद्धतातर्फ अग्रसर गराउनु आजको आवश्यकता हो । यस क्रममा भाषाको शुद्धता तथा त्रुटिविहीन भाषिक प्रयोगका लागि भाषा शिक्षणका समयमा विशेष ध्यान पुऱ्याउनु आवश्यक छ । यस क्रममा शिक्षार्थीले गर्ने त्रुटि पहिचान गरी त्रुटि निराकरण गर्न विविध उपाय अवलम्बन गर्नुपर्दछ । यसरी भाषा शिक्षण गर्दा त्रुटिहरूमा कमी ल्याउन सकिन्छ, र भाषिक शुद्धता प्रदान गर्न सकिन्छ, भन्ने जानकारीका लागि सर्व प्रथमतः विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन हुनु आवश्यक छ ।

नेपाली भाषा नेपालको स्तरीय, मानक राष्ट्रभाषा भए पनि सम्पूर्ण नेपालीहरूको मातृभाषाको रूपमा स्थापित हुन सकेको पाइदैन तापनि विविध जातिगत समुदायका मातृभाषाहरूमध्ये नेपाली भाषाका व्यवहारिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय भूमिका समेत उच्च एवम् प्रभावशाली रहेको कारण नेपाली भाषालाई स्तरीयता प्रदान गर्न, अभिव्यक्ति क्षमता वृद्धि गर्न वाक्य गठन शुद्धतामा जोड दिनु आवश्यक छ । जसका लागि त्रुटिविहीन अभिक्षमता वृद्धि गर्नु सान्दर्भिक हुन आउँछ ।

थारू भाषा तराईका बहुसङ्ख्यक नेपालीहरूको मातृभाषा रहेका कारण कक्षा ६ का विद्यार्थीहरू नेपाली शिक्षण गर्ने क्रममा पहिलो भाषाको प्रभावले विभिन्न किसिमका त्रुटिहरू गर्ने गर्छन् । यस्ता त्रुटिहरू कहाँ भइरहेछ ? त्रुटिको प्रकृति के-कस्तो छ ? के कारणले गर्दा त्रुटि हुन गएको हो ? आदि पक्षहरूका बारेमा जानकारी भएमा सोही अनुसार शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा संलग्न गराएर उपयुक्त शिक्षण विधि र उपयुक्त सामग्री सङ्कलन निर्माण एवम् प्रयोगमा जोड दिँदै व्यक्तिगत र सामुहिक अभ्यासमा जोड दिएर त्रुटि निराकरण गर्न सकिन्छ । त्रुटि अध्ययनको महत्त्व भाषा सिकाइका क्रममा एक पक्षमा मात्र सीमित नभई भाषा शिक्षणका क्रममा भाषा सिकाइ प्रक्रिया, उद्देश्य निर्माण, पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक निर्माण, शिक्षण विधि छनोट, मूल्याङ्कन प्रक्रिया आदिमा समेत महत्त्वपूर्ण भूमिका खेलेको पाइनुले यसको अध्ययन विश्लेषण महत्त्वपूर्ण मानिन्छ ।

त्रुटि भाषामा मात्र सीमित नरही भाषिकामा पनि लागू हुने भएकाले नेपाली भाषाका त्रुटिहरूलाई भाषिक एकाइगत त्रुटिको अध्ययनका क्रममा नेपाली भाषाका त्रुटिहरूलाई भाषिक एकाइगत त्रुटिको अध्ययन विश्लेषण गर्न र वाक्यगठनगत त्रुटिको स्पष्ट पहिचान गर्न सकिन्छ । नेपाली भाषा सिकाइका क्रममा थारूभाषी कक्षा ६ का विद्यार्थीहरूले गर्ने

नेपाली वाक्यगठनगत त्रुटिको अध्ययनले भाषा सिकाइलाई स्पष्ट दिशानिर्देश गर्छन् । वाक्य गठनगत त्रुटिहरूको निराकरणका लागि सर्वप्रथम सोही क्षेत्रमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन हुनु जरूरी छ । वाक्यगठनगत नियमको पालनाले लेखन अभिव्यक्ति क्षमता, भाषाको स्तरीयता केही पक्ष निर्धारण गर्न सकिन्छ, जसरी व्यक्तिमा निहित अनुशासनले स्वयंको परिचय दिन्छ । यसर्थ भाषिक शुद्धताको खातिर वाक्य गठनगत अनुशासन अत्याज्य छ । यसरी भाषा सिक्न लागेका विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन हुनु आवश्यक छ ।

शिक्षार्थीको उच्च तहको आधार निर्धारणमा नि. मा. वि. तहले प्रमुख भूमिका खेलेका हुनाले नि.मा.वि. तहमा हासिल गरेका ज्ञान, सीप, क्षमता कुशलता आदि पक्षले उसको भविष्य निर्धारणमा सहयोग गर्ने हुँदा उक्त तहमा नै वाक्यगठनगत त्रुटि प्रति सचेत हुनु आवश्यक छ तसर्थ सतर्कताका साथ भाषाशिक्षणमा ध्यान पुऱ्याउनु पर्दछ ।

नेपाल बहुजातीय र बहुभाषिक राष्ट्र भएकै कारण नेपाली भाषामा पहिलो भाषाको प्रभाव परेकै थारूभाषी विद्यार्थीहरूलाई पनि नेपाली भाषाशिक्षण गर्न कठिन परेको देखिन्छ, जसले गर्दा नेपाली भाषाका विविध पक्षमा त्रुटिहरू हुने सम्भावना रहन्छ । थारू भाषाका आफ्नै भाषिक व्यवस्था उप-व्यवस्थालाई नेपाली भाषामा प्रयोग गर्दा त्रुटि हुने बढी सम्भावना रहन्छ । अतः समयमा नै त्रुटिको अध्ययन विश्लेषण गरी भाषामा शुद्धता, सफलता, स्पष्टता ल्याउनको लागि थारूभाषी विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिको अध्ययन हुनु औचित्यपूर्ण देखिन्छ ।

१.६ अध्ययनको सीमा :

प्रस्तुत शोधप्रस्तावको शीर्षक “कक्षा ६ का थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्य गठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन” रहेकाले यो शोधलाई निम्न सीमाभित्र सीमाङ्कन गरिएको छ :

- (क) थारूभाषी विद्यार्थी भन्नाले सगरमाथा अञ्चलमा पर्ने सिरहा जिल्लाका थारू जाति बसोबास गरेको क्षेत्रमा भएको सरकारी ३ वटा विद्यालय र निजी ३ वटा विद्यालय गरी जम्मा ६ वटा विद्यालयको कक्षा ६ मा अध्ययनरत १०/१० जना विद्यार्थीहरू मध्ये ५ जना छात्र र ५ जना छात्रालाई लिइएको छ ।

- (ख) थारू भाषा र नेपाली भाषाका वाक्यहरूसँग तुलना गर्दा थारू भाषाका वाक्यहरूलाई नै आधार बनाइएको छ ।
- (ग) त्रुटिहरू भन्नाले उक्त थारू भाषी विद्यार्थीहरूसँग लिइने परीक्षणमा देखिने वाक्य गठन सम्बन्धी त्रुटिहरूलाई मात्र लिइएको छ ।
- (घ) लि^a\u, वचन, पुरुष, काल, पक्ष, भाव, वाच्य र कारक तOEवमा आधारित रही अध्ययन गरिएको छ ।

१.७ शोधविधि :

- (क) प्रस्तुत शोध कार्यका लागि निम्नानुसारका विधिहरू प्रयोग गरी सामग्री सङ्कलन गरिएको छ ।

(१) प्राथमिक स्रोत :

- (क) सिरहा जिल्ला अन्तर्गतका सरकारी ३ वटा विद्यालय र निजी ३ वटा विद्यालय गरी जम्मा ६ वटा विद्यालयको कक्षा ६ मा अध्ययनरत १०/१० जना विद्यार्थीहरू मध्ये ५ जना छात्र र ५ जना छात्रालाई आधार बनाइएको छ ।
- (ख) सम्बन्धित विद्यालयमा गएर विद्यार्थीहरू सित प्रत्यक्ष सम्पर्क गरी प्रश्नोत्तर विधि बढी प्रयोग गरिएको छ ।

(२) द्वितीयक स्रोत :

- (क) थारू भाषा सित सम्बन्धित प्रकाशित लेख, रचना, जर्नल, पत्रपत्रिका, प्रतिवेदनहरू, समीक्षात्मक कृति, सार्वजनिक आलेखहरू आदिको पुस्तकालयीय पद्धति अपनाई सामग्री सङ्कलन गरिएको छ ।
- (ख) क्षेत्रीय अध्ययन पद्धति अपनाएर थारूभाषी बौद्धिक व्यक्तिOEवसँग सम्पर्क गरेर तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको छ ।

१.८ शोधको परीक्षण प्रक्रिया :

प्रस्तुत शोध अध्ययनमा निम्न परीक्षण प्रक्रिया अपनाइएको छ :

- (क) वस्तुगत, विषयगत र स्वतन्त्र लेखन गरी तीन प्रकारका प्रश्नहरू तयार गरी त्यसलाई नै अध्ययनको मूल सामग्रीको रूपमा प्रयोग गरिएको छ ।
- (ख) अध्ययनका लागि सिरहा जिल्लाका सरकारी स्कूलमा कक्षा ६ मा सामग्री सङ्कलन र विषयगत प्रश्नावलीको साथसाथै परीक्षा लिने शुद्ध-अशुद्ध वाक्य गठन गर्न दिइएको गृहकार्य र स्वतन्त्र लेखनको पनि परीक्षण गरी वाक्य गठनका कुन-कुन पक्षमा त्रुटि गरे सोको समेत पहिचान गरिएको छ ।
- (ग) प्रश्नको उत्तर दिनुभन्दा अगाडि विद्यार्थीहरूलाई उत्तरपुस्तिकाको शिरमा नाम र विद्यालय लेख्न लगाइएको छ ।
- (घ) परीक्षा लिदा वस्तुगत प्रश्नका लागि ठीक चिन्ह (✓) र बेठीक उत्तरमा बेठीक चिन्ह (×) लगाउन निर्देशन दिइएको छ । भने संक्षिप्त उत्तरात्मक विषयगत प्रश्नको तलपट्टि खाली ठाउँमा बाण चिन्ह (→) ले सङ्केत गरेको ठाउँमा उत्तर लेख्न लगाइएको छ । प्रश्नमै समयको सीमा तोकिएको छ, साथै स्वतन्त्र लेखनको लागि प्रश्नपत्रमै उत्तर पुस्तिका प्रदान गरिएको छ ।
- (ङ) विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिहरूको आधारमा तथ्याङ्क वा प्रतिशत निर्धारण गरिने छ, जुन प्रतिशत विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा निर्धारण गरिएको छ ।
- (च) वाक्यगठनका प्रत्येक पक्षमा के-कति विद्यार्थीले अर्थात् के कति प्रतिशत विद्यार्थीहरूले त्रुटि गरे भने कितान गर्न त्रुटिविश्लेषण तालिका तयार गरी त्यसका आधारमा सामान्य तुलनात्मक व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ ।
- (छ) सैद्धान्तिक अध्ययनका लागि विभिन्न भाषाविद्हरूको कृति, लेख, रचना, समसामयिक पत्रपत्रिका तथा पुस्तकालयको प्रयोग गरी सामग्री सङ्कलन गरिएको छ ।
- (ज) सामग्री सङ्कलनकै क्रममा वाक्य गठनको सैद्धान्तिक अध्ययनका लागि विभिन्न कृतिको स्व:अध्ययनलाई पनि आधार मानिएको छ ।

अध्याय : दुई

पूर्वकार्यको समीक्षा

कुनै पनि कार्यको थालनी गर्नुभन्दा पूर्व त्यससम्बन्धी भए गरिएका कार्यहरूको अध्ययन गर्नु सान्दर्भिक हुन्छ, किनभने पूर्व अध्ययनले गर्दा वर्तमानलाई अझ अगाडि बढ्न सहयोग र प्रेरणा मिल्दछ। शून्यमा कुनै पनि वस्तुको सिर्जन सम्भव छैन। साहित्यका प्रत्येक विधाको लामो र गौरवमय परम्परा भए जस्तै भाषा र साहित्य पनि परम्पराबाट पृथक रहन सक्दैनन्। कुनै पनि भाषा र साहित्यको जीवित परम्परा हुन्छ। अतः पूर्वाध्ययन वा पूर्व परम्पराको विषयमा व्यक्त गरिएका केही विद्वानहरूका कार्यहरूलाई नियालौं: पाश्चात्य समालोचक टी.एस. इलियटले आफ्नो कृति परम्परा र व्यक्ति प्रतिभामा साहित्यको इतिहास नै साहित्यिक परम्पराहो र कुनै नवागन्तुक प्रतिभा यसै परम्परामा आवद्ध भएर सिर्जनशिल हुन्छ भन्ने अभिव्यक्ति प्रकट गरेका छन्। यसै सन्दर्भमा शिक्षाविद् बेस्टका विचारमा पूर्वाध्ययनबाट कुन स्रोतको प्रयोग गर्ने, ती कसरी र कहाँ प्राप्त हुन्छन् भन्ने कुरा जान्न सकिन्छ, जसले गर्दा उद्देश्यहीन कार्य गर्नबाट धेरै समय बचाउन सकिन्छ। अतः विगतमा सम्बन्धित विषय वा क्षेत्रमा के-कति कार्यहरू भएका छन् ? कसरी सम्पन्न भएका छन् ? के - कस्ता निष्कर्ष प्रस्तुत गरेका छन् ? भाषाशिक्षणमा देखिएका त्रुटिहरूलाई कम गर्ने उपायहरू के-कति रूपमा अपनाइका छन् ? त्यस्ता प्रयासहरू कुन पक्षसँग सम्बन्धित छन् ? यस्तै पक्षहरूको सूचनाबाट सैद्धान्तिक पृष्ठभूमि प्राप्त हुने, पुनरावृत्तिको प्रभवबाट जोगिने एवम् विश्लेषण व्याख्याको आधारसमेत प्राप्त हुन्छ। तसर्थ यहाँ वाक्यगठनगत त्रुटिहरूको अध्ययनसँग सम्बन्धित पूर्वकार्यहरूको अध्ययन गर्ने प्रयास गरिएको छ।

१. जगन्नाथ शर्मा त्रिपाठीद्वारा “मानविकी र समाजिकशास्त्र अध्ययन संस्थान अन्तर्गत पद्मकन्या क्याम्पसका छात्राहरूले नेपाली व्याकरण सम्बन्धी त्रुटिहरूको विश्लेषण (२०३५)” शीर्षकमा अध्ययन गरिएको पाइन्छ। यसको उद्देश्य उच्चतह पार गर्न लागेको छात्राहरूको व्याकरणगत त्रुटि प्रशस्त पाइन्छ, त्यस्ता त्रुटिको अध्ययन गरी त्रुटि निराकरण गर्नुका साथै शुद्धताप्रति सचेतता ल्याउनु र सुझाव दिनु रहेको छ।

उक्त अध्ययनको लागि स्नातक तहको “३०१” नेपाली व्याकरणको विस्तृत अध्ययन भन्ने पाठ्याशको परीक्षाको उत्तरपुस्तिकालाई प्राप्ताङ्कका आधारमा ४ समूहमा

विभाजन गरिएको छ । जहाँ नेपाली मातृभाषी हुने र नेपाली भाषालाई दोस्रो भाषका रूपमा प्रयोग गर्ने छात्रालाई समेटिएको पाइन्छ । उक्त उत्तरपुस्ताकालाई परीक्षण गर्दा पहिलो र दोस्रो भाषाका रूपमा प्रयोग गर्नेहरू मध्ये कसले कति त्रुटि गरेभन्दा पनि विभाजन गरिएका श्रेणीमा कुन श्रेणीमा कति प्रतिशत पहिलो भाषाका रूपमा प्रयोग गर्ने र कति प्रतिशत दोस्रो भाषाका रूपमा प्रयोग गर्नेहरू छन् ? सो को निष्कर्ष निकालिएको छ । ५५ प्रतिशत भन्दा बढी अङ्क प्राप्त गर्नेलाई “क” समूहमा, ४५-५४ प्रतिशत अङ्क प्राप्त गर्नेलाई “ख” समूहमा ३५-४४ प्रतिशत अङ्क प्राप्त गर्नेलाई “ग” समूहमा र १-३५ प्रतिशत अङ्क प्राप्त गर्नेलाई “घ” समूहमा गरिएको छ ।

उक्त अध्ययनमा क्रियापद, खिप्ती स^auति र वाच्यगत त्रुटिहरूलाई एकैसाथ हेरेर समग्रमा निष्कर्ष दिइएको छ । क्रियापद खिप्ती, स^auति र वाच्यत त्रुटि गर्नेहरू कति-कति प्रतिशत भए भन्ने कुरामा यो अनुसन्धान मौन रहेको छ ।

२. रामचन्द्र लम्सालद्वारा “निम्न माध्यमिक तह पूरा गरेका आवासीय र साधारण विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको नेपाली वाक्यगठन सम्बन्धी त्रुटिपक्षको तुलनात्मक अध्ययन (२०४०)” शीर्षकमा एक लघु अनुसन्धान प्रस्तुत गरिएको छ । यस अध्ययनका मुख्य उद्देश्यहरू निम्न लिखित देखिन्छन् ।

- (क) आवासीय विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन सम्बन्धी त्रुटिहरू पहिचान गर्नु,
- (ख) साधारण विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको नेपाली वाक्यगठन सम्बन्धी त्रुटिहरूको पहिचान गर्नु,
- (ग) उक्त दुवै किसिमका विद्यार्थीहरूका बीच वाक्यगठनमा पाइने त्रुटिपक्षको पारस्परिक तुलना गर्नु,

प्रस्तुत अध्ययन नेपाली वाक्यगठनका सम्पूर्ण पक्षलाई नसमेटी नेपाली विषयको नि.मा.वि. तहको पाठ्यक्रमको निहित प्रयोगात्मक वाक्यका आधारभूत तत्व लि^au, वचन, काल, पुरुष, वाक्यस्वरूप र पदमेल नामक छ, पक्षमा विभाजित गरी अध्ययन गरिएको देखिन्छ ।

प्रस्तुत अध्ययन काठमाडौंका दुई-दुईवटा आवासीय र साधारण विद्यालयमा केन्द्रित रहेको छ। उक्त अध्ययन २०-२० जना विद्यार्थीहरूबाट प्राप्त तथ्याङ्कमा आधारित छ। नमूना छनौटमा परेका विद्यालयहरूमा आनन्दकुटी मा.वि. र लेबोरेटरी मा. वि. आवासीय अन्तर्गत तथा कीर्तिपुर मा. वि. र पद्मोदय मा. वि. चाँहि साधारण विद्यालय अन्तर्गत थिए। यिनै विद्यालयका नि.मा.वि. तह पूरा गरी कक्षा आठमा अध्ययन गर्ने नेपाली विषयमा उच्च अङ्क प्राप्त गर्ने दसौं स्थान सम्मका विद्यार्थीहरूलाई यस प्रयोजनका लागि समाहित गरिएको पाइन्छ। तथ्याङ्क सङ्कलनका लागि नेपाली विषयको पाठ्यक्रममा रहेका वाक्यगठनसम्बन्धी प्रयोगात्मकपक्ष समाविष्ट विषयको पाठ्यक्रममा रहेका वाक्यगठनसम्बन्धी प्रयोगात्मक पक्ष समाविष्ट हुने गरी प्रश्नहरू बनाइएको पाइन्छ। यी प्रश्नहरू पहिचानात्मक र उत्पादानात्मक दुवै किसिमका पाइन्छन् र ती सबै प्रश्नहरू वाक्यगठनका छ तथ्याङ्कहरूलाई समाहित गरी समानुपाति ढङ्गले बनाइएको पाइन्छ। विद्यार्थीहरूबाट प्राप्त सामग्रीहरूलाई विश्लेषण गर्दा साधारण विद्यालयका विद्यार्थीहरूले अन्यपक्षको तुलनामा लिखित र वचनसम्बन्धी त्रुटिहरू बढी गरेको पाइएको छ भने आवासीय विद्यालयका विद्यार्थीहरूको तुलनामा साधारण विद्यालयका विद्यार्थीको स्तर कमजोर देखिएको छ। उक्त अनुसन्धान पहिला वा दोस्रो भाषाका रूपमा प्रयोग गर्ने कुन विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिहरू हुन भन्ने पक्षमा प्रस्ट नभएको पाइन्छ।

३. हेमराज अधिकारीद्वारा शिक्षाशास्त्र सङ्काय प्रवीणता प्रमाणपत्र तहमा “पहिलो र दोस्रो भाषाका रूपमानेपाली सिकने विद्यार्थीहरूका वाक्यगठनमा पाइने त्रुटिहरू” (२०४०) शीर्षकमा एक अनुसन्धान प्रस्तुत छ। यस लघु अनुसन्धान कार्यको प्रमुख उद्देश्य प्र.प्र. तहमा अध्ययन गर्ने दोस्रो भाषाका रूपमा नेवारी मातृभाषी भएका विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन सम्बन्धी त्रुटि ठम्याउनु र उक्त त्रुटिहरूलाई नेपाली मातृभाषा भएका उनीहरूका सहपाठी विद्यार्थीहरूका वाक्यगठन सम्बन्धी त्रुटिहरूसँग तुलना गर्नु हो।

उक्त अध्ययनका लागि शिक्षा शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत महेन्द्ररत्न क्याम्पस ताहाचल र सानोठिमी क्याम्पसबाट सामग्री सङ्कलन गरिएको छ। प्रत्येक क्याम्पसबाट १५/१५ जना नेपाली मातृभाषी र १५/१५ जना नेपाली इतर मातृभाषी विद्यार्थीहरूलाई संलग्न गराइएको थियो वाक्यगठन अन्तर्गत लिखित, वचन, पुरुष आदर र वाच्यसँग सम्बन्धित स्वतन्त्र

उत्पादनात्मक, नियन्त्रित उत्पादनात्मक र पहिचानात्मक गरी २ किसिमका प्रश्नहरू उपयोग गरिएको पाइन्छ। सबै प्रश्नहरू नेपाली भाषाका सरल वाक्य संरचनामा केन्द्रित देखिन्छन्। उक्त ६० जना विद्यार्थीहरूका उत्तरपुस्तिकाहरू परीक्षण गरी तालिकीकरण गरिएको छ। नेवारी र नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूका वाक्यगठन उल्लिखित पक्षहरूमा पाइने त्रुटिहरूको तुलनात्मक रूपमा विश्लेषण गरिएको पाइन्छ।

उक्त विश्लेषणलाई हेर्दा नेवारी मातृभाषाभाषी विद्यार्थीहरू मध्ये कुनैले पनि वचनसम्बन्धी वाक्यगठनमा शतप्रतिशत ठीक उत्तरदिन सकेका छैनन्। यिनीहरूको गल्ती प्रतिशतको विस्तार १० देखि ९० सम्म देखिएको छ, त्यसमा ४० र त्यसभन्दा कम गल्ती गर्नेहरूको संख्या ३७ र जम्मा १० विद्यार्थीहरूले ८० देखि ९०सम्मको प्रतिशतमा ठीक उत्तर मिलाएका देखिन्छन्। नेवारी विद्यार्थीहरूको तुलनामा नेपाली मातृभाषाभाषी विद्यार्थीहरूले वचन सम्बन्धी गर्ने त्रुटि कम भएको देखिन्छ। यस्तो हुनु स्वभाविकै पनि हो।

प्रस्तुत अनुसन्धानमा दुबै थरी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिलाई तुलनात्मक रूपमा हेर्दा नेवारी मातृभाषीले लि^au, वचन, आदरमा गर्ने गल्तीहरू क्रियापदीय अस^auतिका साथै ओकारान्त विशेषण र भेदक तथा विशेष्यको स^auतिसँग बढी सम्बन्धित देखिन्छन्। पुरुष सम्बन्धी गल्ती क्रियापदीय अस^auती सँग सम्बन्धित देखिन्छन्। पुरुषसम्बन्धी गल्ती क्रियापदीय अस^auति र प्रथम पुरुष जनाउने क्रियापदनमा चन्द्रबिन्दुको प्रयोग छुट्याउने रहेका छन्। त्यस्तै गरी वाच्य सम्बन्धी गल्तीहरूमा कर्म र भाववाच्यअनुरूप क्रियापद नमिलाउने, विभक्तिको अनावश्यक प्रयोग तथा अस^auत प्रयोग र वाच्य अनुरूप क्रियापदमा वचन र पुरुषको अस^auति जस्ता देखिएका पाइन्छन्।

प्रस्तुत अध्ययन उच्च तहमा अध्ययन गर्ने नेवारी र नेपाली मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्य गठनमा गर्ने त्रुटिको अध्ययनसँग सम्बन्धित देखिन्छन्। यसले दोस्रो भाषाको रूपमा सिक्ने अन्य भाषाभाषीहरूले गर्ने त्रुटिहरूको बारेमा कुनै निष्कर्ष दिइएको देखिदैन।

४. केदारप्रसाद शर्माद्वारा “माध्यमिक तहका अवधीभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यहरूको लेखनमा गर्ने पदस^auतिसम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययन २०४२” एक अनुसन्धान प्रस्तुत गरिएको छ। उक्त लघु अनुसन्धानको प्रमुख उद्देश्य माध्यमिक

तहमा अध्ययनरत अवधीभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्य लेखनमा गर्ने पदसंविनिसम्बन्धी विश्लेषण गर्नु रहेका छन्। यस अध्ययनमा बाँके र बर्दिया जिल्लाका ७ वटा विद्यालयहरूमा अध्ययनरत छात्रछात्राहरूलाई जनसङ्ख्या मानिएको छ। बाँके जिल्लाका चारवटा मा. वि. बाट १०/१० जना र बर्दिया जिल्लाका तीन मा. वि. बाट १०/१० जना गरी जम्मा ७० जना विद्यार्थीहरूलाई अध्ययनका खातिर लिइएको पाइन्छ। प्रस्तुत अध्ययनका लागि उत्पादनात्मक र पहिचानात्मक गरी दुई खाले प्रश्नहरूको निर्माण गरिएको भेटिन्छ। प्रश्नहरू लिंवि, वचन, पुरुष, आदरार्थीका सन्दर्भमा प्रयोग हुने विशेषण, भेदक र क्रियापदका त्रुटिहरू पनि देखिन सक्ने गरी बनाइएको पाइन्छ। ती विद्यार्थीहरूलाई उक्त प्रश्नहरू उपलब्ध गराई उत्तर पुस्तिकाहरू परीक्षण गरी तिनकै आधारमा त्रुटिहरू विश्लेषण गरिएको छ। त्यसैगरी नै उक्त अनुसन्धानमा पदसंविनिसम्बन्धी अन्तर्गत उद्देश्य र विधेय, विशेष्य र विशेषण, कर्ता र क्रियापद बीचको संविनिलाई लिंवि, वचन, पुरुष र आदरका आधारमा विश्लेषण गरिएको छ।

५. भोजराज शर्मा हुंल र अन्यद्वारा “शिक्षा प्रमाणपत्र तहमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको लेखन क्षमतासम्बन्धी एक अध्ययन” (२०४० शीर्षकमा एक अनुसन्धान प्रस्तुत छ। उक्त अनुसन्धानको प्रमुख उद्देश्य प्रमाणपत्र तहमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीहरूले नेपाली लेखनमा गर्ने त्रुटिहरूको तुलनात्मक अध्ययन गर्नु रहेको छ। नेपाली लेखन क्षमताभिन्न व्याकरणात्मक त्रुटिको अध्ययन गरिएको छ। जसमा वर्णविन्यास र वाक्यगठन (लिंवि र वचन) सम्बन्धी त्रुटिहरूलाई देखाइएको पाइन्छ। उक्त अध्ययनको सामग्री सङ्कलनका लागि महेन्द्ररत्न क्याम्पस, ताहाचलमा प्रमाणपत्र तहको प्रथम सत्रमा अध्ययनरत ३० जना सेवाकालीन र ३० जना पूर्व सेवाकालीन गरी जम्मा ६० जना विद्यार्थीहरूलाई एउटा अशुद्ध अनुच्छेद दिएर शुद्ध गर्न लगाइएको छ। त्यसैबाट प्राप्त नतिजालाई विश्लेषण गरी निष्कर्ष निकालिएको छ। विश्लेषणबाट प्राप्त तथ्यलाई हेर्दा पूर्व सेवाकालीन विद्यार्थीहरूको तुलनामा सेवाकालीन विद्यार्थीहरूको लेखन क्षमता बढी सक्षम देखिएको छ।

यसरी प्रस्तुत अनुसन्धानमा व्याकरणात्मक त्रुटिलाई समग्रमा हेरेर सेवाकालीन र पूर्व सेवाकालीन विद्यार्थीहरूको लेखन क्षमतालाई तुलनात्मक रूपमा देखिएको छ।

६. रामअवतार यादवबाट वैज्ञानिक पद्धतिअनुसार मैथली भाषाका सम्बन्धमा खोज अनुसन्धान भएको पाइन्छ। उनले यस भाषाको ध्वनिबारे गहिरिएर अध्ययन गरेका छन्। साथ-साथै यस भाषाको आधुनिक भाषाविज्ञानका आधारमा व्याकरण तयार गरेका छन्। अ रिफरेन्स ग्रामर अफ मैथली' को प्रकाशनले यस भाषाको पूर्वाध्ययनमा ठूलो टेवा पुगेको छ साथै अनेक पत्र-पत्रिकामार्फत् यस भाषाको खोज गरेका छन्। मैथिली भाषाका बारेमा हालसम्म अनुसन्धानरत हुनु हुन्छ। उहाँले मैथिली भाषाको फोनेटिक्स एण्ड फोनोलोजी भन्ने पुस्तकबाट यस भाषा बारेमा केही हदसम्म खाल्टो पुर्ने काम भएको छ।
७. योगेन्द्र प्रसाद यादवद्वारा प्रकाशित 'मोभमेन्ट रूल्स इन मैथिली एण्ड इंगलिश कृतिबाट यी दुई भाषा बारेमा अध्ययन अनुसन्धान गरिएको छ। मैथिली र अंग्रेजी भाषामा पाइने नियम व्याकरणात्मक दृष्टिबाट के-कस्तो छ त्यस्ता कुरा यहाँ प्रष्ट पारिएको छ। यस प्रकार मैथिली भाषाका विषयमा समय समयमा यहाँ केही न केही वा कुनै न कुनै पक्षबारे चर्चा गर्ने प्रयास भए ती प्रयास धेरै जस्तो अंग्रेजी पुस्तकहरूबाट भएको तर नेपाली वा मैथिली भाषामा र देवनागरी लिपिमा देखिएको पाइदैन।
८. रामप्रसाद भट्टराईद्वारा प्रमाण-पत्र तहमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीहरूको नेपाली व्याकरणसम्बन्धी त्रुटि विश्लेषण (२०४३) शीर्षकमा एक शोधपत्र प्रस्तुत गरिएको छ। प्रस्तुत शोधपत्रको प्रमुख उद्देश्य व्याकरणिक कोटिसम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययन गर्नुका साथै मानविकी र शिक्षातर्फका विद्यार्थीहरूको भाषिक क्षमतालाई तुलना गर्नु र त्रुटि निराकरणात्मक शिक्षण र यसका प्रमुख संरचनाको उल्लेख गर्नु रहेको पाइन्छ। मूलतः व्याकरणात्मक कोटिका आठ पक्षहरू वचन, लि^a\u, पुरुष, कारक, काल, भाव, पक्ष र वाच्यको मात्र अध्ययन गरिएको छ। यस अध्ययनमा व्याकरणिक त्रुटि विश्लेषण गर्दा सैद्धान्तिक पक्षलाई भन्दा प्रयोगिक पक्षलाई नै बढी जोड दिइएको पाइन्छ। व्याकरणिक कोटि अन्तर्गत लि^a\u, वचन, पुरुष, काल, भाव र वाच्य सम्बन्धी ६४ वटा प्रश्नहरू निर्माण गरी उनीहरूबाट सामग्री सङ्कलन गरिएको छ। सामग्री सङ्कलनका लागि ५०/५० जना गरी जम्मा १०० जना

विद्यार्थीहरूलाई नमुनाको रूमा समावेश गराइएको पाइन्छ । उनीहरूका उत्तर पुस्तिकाहरूलाई परीक्षण गरी त्रुटिलाई केलाइएको छ ।

९. सुशीलादेवी मिश्र (०५५/०५६) द्वारा “कक्षा पाँच उत्तीर्ण थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनका गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन” शीर्षकको शोध प्रस्तुत छ । उक्त शोधको प्रमुख उद्देश्य कक्षा पाँच उत्तीर्ण थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरू पत्ता लगाउनु, उक्त विद्यार्थीहरूले वाक्यगठन अन्तर्गत सबैभन्दा बढी त्रुटि गर्ने क्षेत्र पहिचान गर्नुका साथै नगर र ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिमा पाउने भिन्नता पत्ता लगाउनु रहेको छ ।

प्रस्तुत डा. सिल्ला भित्रका ४ विद्यालयका ६ कक्षामा अध्ययनरत ८० जना थारू विद्यार्थीहरूलाई जनसङ्ख्याका रूपमा लिई सामग्री संकलनका खातिर वाक्यगठन अन्तर्गत लिu, वचन, पूरूष र आदर गरी ४ तत्व सामावेश गर्दै प्रश्नावली सोही अनुरूप बनाइ परीक्षण गरिएको पाइन्छ । प्रश्नावली मूलतः खाली ठाउँ भर्ने, छोटो उत्तर दिने, अनुवाद गर्ने र नियन्त्रित तर स्वतन्त्रात्मक लेखन (निबन्ध लेखन) गरी ४ प्रकारको रहेको पाइन्छ । परीक्षण पश्चात प्रतिशतको आधारमा तथ्यांकीय विश्लेषणका साथै तुलना समेत गरिएको छ ।

पूर्वकार्यको समीक्षा गर्दा थारू लगायत अन्य दोस्रो भाषीहरूले स्तरीय नेपालीको वाक्य गठन प्रक्रियामा वर्णविन्यास सम्बन्धी कुरामा त्रुटि गर्ने गरेको पाइयो । विशेषतः लि. र वचन सम्बन्धी बढी त्रुटि गर्ने गरेको पाइयो भने मातृभाषी विद्यार्थीहरूले वचनसम्बन्धी न्यून मात्रामा त्रुटि गर्ने गरेको पाइयो ।

अध्याय : तीन

३ शोधविधि :

शोधको प्रमुख पहिचान भनेको त्यसको विशिष्ट विधि हो । कुनै पनि अनुसन्धानको मूल्याङ्कन त्यसको विधिबाट नै गरिन्छ । अनुसन्धेय विषय एउटै हुन सक्छ तर त्यसको विधिमा फरक पनि हुनु अति आवश्यक छ । प्रस्तुत अध्ययनमा पनि शोध निर्देशकको सल्लाह अनुसार आफ्नै छुट्टै किसिमका विधिहरूको प्रयोग गरिएको छ । जसलाई छोटकरीमा निम्नानुसार उल्लेख गरिएको गर्न सकिन्छ ।

३.२ जनसङ्ख्या :

यो शोधपत्रको शीर्षक 'कक्षा ६ का थारू भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन' राखिएको छ । शोधको उद्देश्य नेपाल अधिराज्यभरिका थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन गर्नु रहेको भए पनि शोधपत्र तयार गर्न सिरहा जिल्लाका ६ वटा विद्यालयका जम्मा ६० जना विद्यार्थीहरूलाई जनसङ्ख्याको रूपमा लिइएको छ ।

३.३ नमुना छनोट :

यस अध्ययनका लागि आवश्यक सामग्री सङ्कलन गर्न नमुनाका रूपमा सिरहा जिल्लाका सरकारी र निजी गरी ६ वटा विद्यालयबाट कक्षा ६ मा अध्ययनरत १०/१० जना थारूभाषी विद्यार्थीहरू मध्ये ५ जना छात्रा र ५ जना छात्रलाई प्रतिनिधि नमुनाका रूपमा लिइएको छ । उल्लिखित विद्यालयमा सिरहाको श्री पशुपति आदर्श उच्च मा. वि. लहान मटियर्वा, श्री वस्तीपुर उच्च मा. वि. बस्तीपुर, श्री जनता मा.वि. मौवाही, लहान प्यारागन पब्लिकस्कूल, एपोलो अंग्रेजी आवासीय उच्च माध्यमिक विद्यालय, लोटस सेकेन्ड्री ईअलिश बोर्डिअ स्कूललाई लिइएको छ ।

विद्यार्थीहरू छनोट गर्दा उल्लिखित प्रत्येक विद्यालयमा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थी सकेसम्म छात्र-छात्राको सङ्ख्या पनि बराबर बनाउने प्रयास गरिएको छ । थारूभाषी विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिको अध्ययन गर्नुपर्ने भएकाले विद्यार्थीहरू छनोट गर्दा प्रत्येक विद्यालयका क्रमाङ्कअनुसार राम्रा खाले विद्यार्थीहरूलाई समावेश गराइएको छ ।

३.४ सामग्री सङ्कलन :

शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा वाक्यगठन, अन्तर्गत लि^aU, वचन, पुरुष र आदरसम्बन्धी अत्यावश्यक सूचना लिनका लागि वस्तुगत प्रश्न अनुवाद ,संक्षिप्त उत्तरात्मक र स्वतन्त्र लेखन गरी जम्मा चार किसिमका छुट्टाछुट्टै प्रश्नावलीहरू तयार पारिएको छ । वस्तुगत प्रश्नमा लि^aU र वचन सम्बन्धी ८/८ वटा र पुरुष र आदरसम्बन्धी ५/५ वटा प्रश्न समावेश गराइयो । अनुवादमा लि^aU, वचन, पुरुष र आदरसम्बन्धी ३/३ वटा वाक्यहरू पर्ने गरी एक अनुच्छेद थारू भाषाबाट नेपाली भाषामा अनुवाद गर्न लगाइयो । संक्षिप्त उत्तरात्मक प्रश्नमा लि^aU र वचन सम्बन्धी २ वटा प्रश्नहरू समावेश गराइयो । त्यसैगरी स्वतन्त्र लेखनका लागि भने छठ पर्व कसरी मनाउँछौ ? भन्ने शीर्षकमा १० वाक्यमा नघटाई वर्णन गर्न लगाउने गरी प्रश्नपत्र तयार पारियो । स्वतन्त्र लेखनमा लि^aU, वचन, पुरुष र आदर सम्बन्धी ३/३ वटा वाक्यहरू शुद्ध प्रयोग गरेकालाई त्रुटिमा समावेश नगराउने निधो गरियो । यसरी सबै प्रश्नावलीमा लि^aU सम्बन्धी १५, वचन सम्बन्धी १५, पुरुष सम्बन्धी १० र आदर सम्बन्धि १२ वटा प्रश्नहरूका आधारमा निष्कर्ष निकालिने गरी प्रश्नावली तयार गरियो ।

३.५ व्याख्या, विश्लेषण र प्रस्तुतीकरण :

सङ्कलित सामग्रीको व्याख्या तथा विश्लेषणका लागि विद्यार्थीका अभिव्यक्तिमा देखिएका त्रुटिहरूलाई लि^aU, वचन, पुरुष र आदर गरी चार पक्षमा विभाजन गरी उदाहरण स्वरूप प्रस्तुत गरिएको छ । त्यसका साथै उनीहरूका अभिव्यक्तिमा देखिएका त्रुटिहरू व्यतिरेकी अध्ययनबाट प्राप्त तथ्यका आधारमा पूर्वानुमान गरिएका त्रुटिका प्रकृतिसँग मिल्दाजुल्दा छन छैनन् ठम्याउने प्रयास गरिएको छ ।

लि^aU, वचन, पुरुष र आदरमध्ये सबैभन्दा बढी त्रुटि क्षेत्र पता लगाउनको लागि प्राप्त प्रतिक्रियामा देखिएका त्रुटिको प्रतिशत निकाली त्यसकै आधारमा जुन क्षेत्रमा बढी त्रुटि प्रतिशत देखियो त्यसलाई बढी त्रुटिक्षेत्र मानी निष्कर्ष निकालिएको छ ।

विभिन्न पक्षमा देखिएको त्रुटि पनि प्रश्नगत प्रकृतिको आधारमा फरक फरक पाइएकाले प्रश्नगत प्रतिशतको आधारमा पनि त्रुटिको तथ्याङ्कीय विश्लेषण गरिएको छ ।

अध्याय : चार

४.१ त्रुटिको वर्गीकरण र विश्लेषण :

भाषा सिकाइका क्रममा विद्यार्थीहरूले के कस्ता प्रकृतिका त्रुटिहरू के कारणबाट गर्दछन् भनी गरिने अध्ययन विश्लेषण जसले ती त्रुटिहरूको निराकरण गर्न महत्त्वपूर्ण सहायता गर्दछ, त्यसलाई त्रुटि विश्लेषण भनिन्छ (ढुंगेल र दहाल, २०५८: १८८) त्रुटि विश्लेषण भाषा सिकाइका क्रममा विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिको वर्णन र वर्गीकरणसँग सम्बन्धित अध्ययन विश्लेषण हो। भाषा शिक्षणका परिप्रेक्ष्यमा त्रुटि विश्लेषण एक नवीन पद्धति हो। यसको महत्त्व भाषा शिक्षणका क्षेत्रमा सन् १९७० को दशकदेखि बढ्न थालेको पाइन्छ।

आधुनिक भाषा विज्ञानको वर्तमान खोज अनुसार भाषा शिक्षण र त्रुटि विश्लेषण वास्तवमा दोस्रो वा अन्य शिक्षणका क्रममा विकसित दृष्टिकोण तथा पद्धति हो तापनि त्यसकै समस्थिति र अंशतः केही भिन्न स्थितिमा पनि यसको उपयोग गर्न सकिन्छ (अधिकारी २०५३: १०३) भाषा सिकाइका क्रममा सिकारूको अभिव्यक्तिमा पाइने त्रुटिहरूको अध्ययनले त उसको भाषा विकास प्रक्रियाको बारेमा ज्ञान दिलाउँछ। भाषा विकास प्रक्रियाको ज्ञान पहिलो वा मातृभाषा मात्र नभई दोस्रो वा अन्य भाषा सिकाइमा पनि हुनु आवश्यक छ। अर्थात् सिकारूहरूले सिक्न लागेका जुनसुकै भाषाको सिकाइ प्रक्रियाको अध्ययन पनि महत्त्वपूर्ण हुने कुरालाई अस्वीकार गर्न सकिन्छ।

त्रुटि विश्लेषण आधुनिक भाषा विज्ञानबाट प्रमाणित धारणा हो (सुवेदी, २०३९: १)। आधुनिक भाषाविज्ञानको सम्प्रदायमा रूपान्तरणवाद र मनोवादी धारणा अनुसार त्रुटिले भाषा शिक्षणमा प्रस्तावित, निराकरणात्मक र संज्ञानात्मक विधिसँग निकट रहेको देखिन्छ। संज्ञानात्मक पद्धतिमा भाषालाई व्यवस्थाका रूपमा बुझ्नु र सम्झन प्रोत्साहित गरिनेछ। त्रुटि विश्लेषण विद्यार्थीपरक हुनाले र खास शिक्षार्थीको भाषिक सम्पादनसँग सम्बद्ध हुनाले यो केवल एकपक्षीय हुन्छ। यसबाट शिक्षार्थीमा निहित भाषा सिकाइ प्रक्रियाको प्रत्यक्षतः वर्णन हुन सक्छ। यसले भाषा सिकाइ प्रक्रियाको व्याख्या गर्ने प्रत्यक्ष र गतिशील आधार प्रदान गर्दछ।

त्रुटिको अध्ययनले विद्यार्थीको भाषा सिक्ने तरिकाको ज्ञान दिन्छ। बालक भाषा सिक्दा पहिलो त्रुटिहरू गर्दछ, र सिक्ने क्रममा प्रयत्न र भूलका क्रमहरू देखाउछन्। क्रमशः भएको त्रुटिलाई वास्तवमा त्रुटि नमानी सिकाइको क्रम वा प्रवृत्ति मानिन्छ। त्यसैले त्रुटिलाई विद्यार्थीको कमजोरी होइन कि भाषा सिक्ने प्रवृत्ति र उपायहरूको सङ्केतको रूपमा त्रुटिहरूको प्रकृति थाहा भएमा उनीहरूलाई कुन कुरा सिक्न गाह्रो हुँदो रहेछ, त्यसको जानकारी प्राप्त गर्न मद्दत मिल्छ (अधिकारी : २०५३: १०३)।

शिक्षार्थीहरूले अनुभव गरिरहेका सिकाइ कठिनाइहरूको प्रकृति पहिचान गर्न शिक्षकले उनीहरूले गर्ने त्रुटिहरूको व्यवस्थित अध्ययन गर्नु आवश्यक छ। यस्तो अध्ययनले शिक्षण विधिहरूको छनोट, पाठ्यसामग्रीको तयारी तथा पाठ्यक्रम पाठ्यपुस्तक निर्माणमा समेत सहयोग हुन्छ। केही सिकाइका विभिन्न चरणहरूमा देखापर्ने त्रुटिहरूको व्यक्तिगत विवरण तयारगरी अध्ययन विश्लेषण गरिएमा तिनको प्रकृतिमा आएको विविधताले शिक्षकलाई त्रुटिप्रतिको गलत धारणा निराकरण गर्न स्पष्टतः मद्दत मिल्दछ किनभने भाषा शिक्षकलाई शिक्षार्थीहरूले अभ्यासको क्रममा गरेका त्रुटिहरूप्रति सहिष्णुता विकास गर्नु र तिनबाट प्राप्त सुझावलाई यथासमयमा उपयोग गर्दै जानु सफल शिक्षणका लागि अध्यावश्यक कुरा मान्न सकिन्छ।

४.२ त्रुटिको वर्गीकरण :

सामान्यतया भाषा सिकाइका क्रममा त्रुटिलाई स्वभाविक प्रक्रिया तथा सिकाइको क्रम वा प्रवृत्तिको सङ्केतको रूपमा लिइन्छ। भाषा सिकाइका क्रममा शिक्षार्थीहरूले गर्ने गरेका त्रुटिहरूलाई विभिन्न आधारमा हेर्न सकिन्छ। एकातिर त्रुटिहरूलाई भाषिक एकाइका आधारमा देखाउन सकिन्छ, भने अर्कोतिर यिनलाई सिकाइ प्रक्रिया, त्रुटिगत प्रकृति एवम् प्रवृत्तिका आधारमा पनि औल्याइन्छ (२०५३: १३२-३५)।

(क) नियमित त्रुटि :

शिक्षार्थीले सिक्दै गरेका भाषामा खास निश्चित ढाँचा दर्शाउने र खास व्यवस्थाभित्र मेनुनिय खालका त्रुटिलाई नियमित त्रुटि भनिन्छ। भाषाको प्रयोग सचेतताका साथ गर्दा पनि आफैँ शिक्षार्थीहरूले सुधार्न नसक्ने प्रकृतिका त्रुटिहरू नियमित हुन्छन्। (पूर्ववतः १३५) यस्ता त्रुटि त्यस प्रकारको भाषिक समुदाय वर्ग वा समूहका व्यक्तिहरूले गर्ने एकै प्रकारको त्रुटि हो।

यसका अतिरिक्त कहिलेकाही एउटै व्यक्तिले जताततै एकै किसिमका त्रुटिहरू गरेको छ वा गर्छ भने त्यसलाई पनि नियमित त्रुटि भन्न सकिन्छ जस्तै : कुनै एउटा अन्य भाषाभाषी व्यक्तिले नेवारी भाषाको प्रभावमा सधैं त्यस्तै किसिमका त्रुटिहरू गर्नु ।

(ख) अनियमित त्रुटि :

भाषिक प्रयोक्ताको असचेतता वा अपरिपक्वताले गर्दा नियमित त्रुटि हुन जान्छ । त्रुटिको कुनै निश्चित क्षेत्र हुदैन र यस्ता त्रुटि प्रायः वैयक्तिक प्रकृतिका हुन्छन् ।

(अ) प्रारम्भिक र (आ) असावधानीगत

(अ) प्रारम्भिक त्रुटि :

भाषाको पूर्णतः नियम भन्नु गर्ने त्रुटिहरू प्रारम्भिक त्रुटि हुन् । उक्त त्रुटि गर्ने शिक्षार्थीहरू त्यस भाषाको प्रारम्भिक सिकाइमै सचेत भए वा गराए पनि एकै किसिमको नभएर अर्को त्रुटि गर्न सक्छन् । यस्ता त्रुटिहरूले उनीहरूको भाषा सिकाइको अन्योल स्थितिलाई सङ्केत गर्दछन् । यस्तो त्रुटिहरू व्यक्ति सापेक्ष हुने हुँदा भाषा सिक्दै जाँदा स्वतः हट्छन् (पूर्ववत १३५) ।

(आ) असावधानीगत त्रुटि :

सामान्यतया यस्तो त्रुटि असचेत रूपमा प्रयोग गर्दा हुने त्रुटि हो । एउटै त्रुटिलाई पुनरावृत्ति नगरीकन कतै कुनै त कुनै कुनै त्रुटि फेला पर्छन् भने त्यस्तो त्रुटि असावधानीगत त्रुटि हुन् । त्रुटिको वर्गीकरणको सन्दर्भमा एस.पिट.कर्डर भन्दछन् । त्रुटिहरू ३ प्रकारका छन् :

(१) व्यवस्थित त्रुटि (२) अव्यवस्थित त्रुटि (३) उत्तरव्यवस्थित त्रुटि

व्यवस्थित त्रुटि भनेका नियमित त्रुटि हुन् । भने उत्तरव्यवस्थित त्रुटि भनेका असावधानीगत त्रुटिहरू हुन् ।

उपर्युक्त त्रुटिहरू विकासशीलताका आधारमा गरिएको वर्गीकरण हो । यसका साथै भाषाकोटिको आधारमा उच्चारणगत, वर्णविन्यासगत, व्याकरणगत, अर्थताOEवक, शब्दभण्डारगत र शैलीगत त्रुटि आदिपर्दछन् । त्यस्तै स्रोतका आधारमा भाषान्तरिक र

अन्तर्भाषिक त्रुटि गरी दुई भागमा वर्गीकरण गरिएको छ । त्यस्तै गरी गम्भीरताका आधारमा गम्भीर र अगम्भीर, व्यापकताका आधारमा समग्रात्मक अंशगत त्रुटि, स्वरूपका आधारमा लोपजनित र अलोपजनित गरी २/२ प्रकारका हुन्छन् ।

४.३ त्रुटिविश्लेषण प्रक्रिया :

त्रुटिविश्लेषणका लागि सामग्री सङ्कलन देखि त्रुटिको वर्णन व्याख्या गर्ने समयविन्दुसम्मको बीचमा गर्नुपर्ने कार्यलाई त्रुटि विश्लेषण प्रक्रिया भनिन्छ । त्रुटि विश्लेषण गर्दा पार गर्नुपर्ने चरण (प्रक्रिया) हरूलाई निम्नानुसार बुँदागत रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ । सर्वप्रथम त त्रुटिविश्लेषण गर्ने निम्न प्रकृतिहरू विशेष प्रचलनमा छन् ।

(क) पूर्वनिर्धारित कोटि पद्धति

(ख) पश्चनिर्धारित कोटि पद्धति

पूर्वनिर्धारित कोटि पद्धति अन्तर्गत प्रथमतः शिक्षार्थीहरूले गर्ने सम्भावित त्रुटि क्षेत्रको पूर्वानुमान गरिन्छ । जुन कार्यको लागि व्यतिरेकी विश्लेषणको मान्यताले सहयोग पुऱ्याउँछ । व्यतिरेकी विश्लेषणको भिन्न विशेषता भएको क्षेत्रमा शिक्षार्थीहरू बढी त्रुटि गर्ने गर्दछन् भन्ने मान्यता राखी त्रुटि क्षेत्रको पूर्वानुमान गरिन्छ । यदि पहिलो भाषा शिक्षणका क्रममा नै त्रुटि विश्लेषण गरिएको हो भने कठिनाइका आधारमा त्रुटिका सम्भावित क्षेत्र अनुमान गरेर प्राप्त अभिव्यक्तिलाई स्वीकृत अस्वीकृत के हो त्यसको आधारमा त्रुटिको पहिचान गरिन्छ । त्यसका साथै त्रुटिको वर्गीकरण र वर्णन व्याख्या गरेर त्रुटि विश्लेषणका प्रक्रियागत चरणहरू पूरा गरिन्छ ।

पश्चनिर्धारित कोटि पद्धतिमा चाहिँ शिक्षार्थीहरूबाट खास अभिव्यक्तिहरू लिई त्रुटिहरू सङ्कलन गर्ने र तिनको पहिचान तथा छानविन गरी वर्गीकरण गर्ने गरिन्छ । यसमा प्राप्त त्रुटिहरूको प्रकृति हेरेर मात्र तिनको कोटि तथा उपकोटि छुट्याउने काम हुन्छ । यही अन्तर हो (अधिकारी २०५३: ११४) ।

प्रस्तुत जुन पद्धति अँगाले पनि निम्न प्रक्रियागत चरणहरू पारगरेर त्रुटि विश्लेषण कार्य सम्पन्न गर्नु पर्दछ ।

(क) पहिचान :

सर्वप्रथम त शिक्षार्थीहरूले प्रयोग गर्ने गरेका मौखिक वा लिखित अभिव्यक्तिहरू लक्ष्य भाषामा स्वीकार्य वा अस्वीकार्य के हुन् ? त्यो योजना बनाएर प्रस्तुत अभिव्यक्तिमा त्रुटि छन् छैनन् निक्यौल गर्नु पर्दछ । यदि कुनै गल्ती छ भने त्यो खास प्रकारको त्रुटि हो वा सामान्य गल्ती मात्र हो त्यसको राम्रो पहिचान हुनु आवश्यक हुन्छ । यसका लागि दुई वा दुईभन्दा बढी शिक्षार्थीहरूका अभिव्यक्तिलाई पनि अध्ययन विश्लेषण गर्ने वा त्यही शिक्षार्थीका अन्य अभिव्यक्तिमा सोही गल्तीको आवृत्ति मात्र कति छ ? त्यसको अध्ययन गरेर खास प्रकारको त्रुटिको पहिचान हुनु आवश्यक देखिन्छ । त्रुटिको पहिचानका लागि नियम सभुत र अधिकारिक संरचनासँग नमिल्दो प्रयोगलाई ठम्याउने गरिन्छ ।

(ख) वर्गीकरण :

त्रुटि विश्लेषणको दोस्रो चरणमा त्रुटिका रूपमा पहिचान भएका त्रुटिका प्रकृतिलाई विचार गरेर विभिन्न आधारमा वर्गीकरण गर्नुपर्ने हुन्छ । त्रुटि विश्लेषण गर्दा विभिन्न आधारबाट वर्गीकरण गरी कुन कस्तो प्रकारको त्रुटि हो, सो को निक्यौल गर्नुपर्छ ।

(ग) वर्णन व्याख्या :

खास त्रुटिको प्रकृति छुट्याउने आधार के हो ? त्रुटि किन व्यवस्थित/नियमित हुन्छन् ? त्यस्ता त्रुटि शिक्षार्थीहरूका अभिव्यक्तिमा रहने कारण के हुन् ? आदि कुराको खोजपूर्ण वर्णन विवरण तथा व्याख्या-विश्लेषण यसमा आवश्यक हुन्छ । यसक्रममा कतिपय त्रुटि हुनका कारणहरू (पहिलो भाषा, पाठ्य सामग्रीको अनुपयुक्तता, शिक्षण अभ्यासको कमीको अनुमान पनि गर्न सकिन्छ (अधिकारी २०५३: ११५) ।

अन्त्यमा त्रुटि विश्लेषण खास त्रुटि निराकरण सँग बढी निकट हुने भएकाले प्राप्त त्रुटि निराकरणगर्नका लागि अपनाउन सकिने उपायहरूको समेत निक्यौल हुनु आवश्यक हुन्छ ।

अध्याय : पाँच

थारू भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्य गठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन

५.१ पृष्ठभूमि :

बिनात्रुटि भाषा सम्भव छैन । शिक्षार्थी कुनै न कुनै प्रकारका भाषिक त्रुटिहरू गरिहाल्छन् अर्थात शिक्षार्थीलाई दोस्रो भाषा सिक्न कठिनाइ हुन्छ । उक्त कठिनाइको कारण श्रोत भाषा र लक्ष्य भाषाको भिन्नता पनि हुन सक्छ । भिन्न नभएर पहिलो भाषा सिकेका व्यवस्थाको सहज रूपान्तरण हुन सक्छ र सिकाइको कठिनाइ कम हुने सम्भावना रहन्छ, यस्तो नभई पहिलो र दोस्रो भाषाका विशेषताहरूमा प्रशस्त भिन्नता रहेमा सिकाइ बढी समस्यापूर्ण हुन जान्छ । भिन्नताको मात्रा जति बढ्यो उति सिकाइ कठिनाइपूर्ण हुन्छ, अथवा दुई भाषाको प्रकृति तथा भाषिक व्यवस्थागत दुरीको मात्राले सिकाइ समस्यामा विभिन्नता ल्याउँछ । यसरी समानतालाई सिकाइको सरलतासँग र भिन्नतासँग सम्बद्ध वा श्रोत भाषामा के-कस्तो प्रभाव पर्दछ, यसको खोजी गर्न र दोस्रो भाषा सिकाइको कठिनाइको पूर्वानुमान गर्नु आवश्यक हुन्छ ।

५.२ लि^aUका आधारमा नेपाली र थारू भाषाको वाक्यगठन :

पदस^aUतिको भेदले जति किसिमको अर्थभेद देखिन्छ, त्यसलाई लि^aU भनिन्छ (पोखरेल २०५४:६५) नेपालीमा लि^aU दुई हुन्छन् । जुन शब्द केवल पुरुष जाती प्राणीहरूका लागि प्रयोग हुन्छ, त्यसलाई पुलि^aU भन्ने गरिन्छ । त्यस्तै जुन शब्द स्त्रीजातिका लागि प्रयोग गरिन्छ, त्यस शब्दलाई स्त्रीलि^aU भनिन्छ । अर्थात् जुन शब्दले स्त्रीजातिको बोध गराउँछ, त्यो स्त्रीलि^aU हो । स्त्रीलि^aU र पुलि^aU गरी २ किसिमका लि^aUहरू छन् । लि^aUको अभिव्यक्ति नाम, विशेषण र क्रियापदमा हुन्छ । जस्तै :-

नेपाली भाषाको वाक्य गठन :

(क) अग्ले केटो हिँड्दै छ ।

(ख) अग्ली केटी हिँड्दै छे ।

माथिको (क) वाक्यमा पुलि^aU जनाउनका लागि 'केटो' (नाम), 'अग्लो' (विशेषण), 'हिँड्दै छँ' क्रियापद आएका छन् भने (ख) वाक्यमा स्त्रीलि^aU जनाउनका लागि 'केटी' (नाम), 'अग्ली' (विशेषण), र 'हिँड्दै छे' (क्रियापद) प्रयोग गरिएका छन् ।

थारू भाषाका वाक्य गठन :

(क) ढड्का छौरा लइरते छै ।

(ख) ढड्की छौरी लइरते छै ।

माथिका (क) वाक्यमा पुलि· जनाउनकालागी 'छौरा' (नाम), 'ढड्का' (विशेषण) र 'लइरते छै' क्रियापद आएका छन् भने (ख) वाक्यमा स्त्रीलि· जनाउनकालागी 'छौरी' (नाम), 'ढड्की' (विशेषण) र 'लइरते छै' क्रियापद प्रयोग भएका छन् ।

५.२.१ कर्ता (मानवीय) र क्रियापद

नेपाली वाक्यगठन

पुलि ^a U	स्त्रीलि ^a U
१) छोरौ बजार गयो ।	१) छौरी बजार गई ।
२) राम क्याम्पसमा छ ।	२) गीता क्याम्पसमा छे ।
३) केटो आयो ।	३) केटी आई ।
४) भाइ भात खाँदै छ ।	४) बहिनी भात खाँदै छे ।

प्रस्तुत नेपाली भाषाका पुलि^aU १,२,३ र ४ मा पुलि^aU कर्ता छोरौ, राम, केटो र भाइका साथमा पुलि^aU क्रियापद गयो, छ, आयो र खाँदै छ प्रयोग गरिएको छ भने स्त्रीलि^aU वाक्य १, २, ३ र ४ मा स्त्रीलि^aU छौरी, गीता, केटी र बहिनीका साथमा स्त्रीलि^aU क्रियापद गई, छे, आई र खाँदै छे प्रयोग भएको छ । अतः नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा कर्ता र क्रियापद लि^aUबाट प्रभावित देखिन्छ ।

लि^au

व्याकरणात्मककोटि लि^auले जातिको बोध गराउँछ (शर्मा, २०४९:१५) । लि^au मूलतः नामसँग सम्बन्धित व्याकरणात्मक कोटि हो । यसले नामका खास प्रकृतिलाई जनाउँछ (अधिकारी, २०६२,७५) । लि^au मुख्यतः नामसँग सम्बद्ध भए पनि यसको अभिव्यक्ति विशेषण र क्रियामा पनि हुन्छ । नेपालीमा जस्तै थारू भाषामा पनि लि^au दुई प्रकारका छन् भाले जातिलाई बुझाउने पुलि^au र पोथी जातिलाई बुझाउने स्त्रीलि^au । जस्तै :

पुलि ^a u	स्त्रीलि ^a u
१) नाम - बेटा (छोरो)	१) नाम - बेटा (छोरी)
२) विशेषण - मोटका (मोटो)	२) विशेषण - मोटकी (मोटी)
३) क्रिया - गेलै (गयो)	३) क्रिया - गेलै (गई)

माथिको तालिकाबाट स्पष्ट हुन्छ कि नेपाली भाषामा नाम, विशेषण, क्रिया यी तिनै शब्दवर्गको लि^au अनुसार रूपायन हुन्छ तर थारू भाषामा क्रियाको रूपायन लि^au अनुसार हुँदैन ।

थारू भाषाको वाक्यगठन

पुलि ^a u	स्त्रीलि ^a u
१) बेटा बजार गेलै । (छोरो बजार गयो)	१) बेटा बजार गेलै । (छोरी बजार गई)
२) राम क्याम्पसमे छै । (राम क्याम्पसमा छ)	२) गीता क्याम्पसमे छै । (गीता क्याम्पसमा छे)
३) छौरा एलै । (केटो आयो)	३) छोरी एलै । (केटी आई)
४) भाइ भात खाइते छै । (भाइ भात खाँदै छ)	४) बहिन भात खाइते छै । (बहिनी भात खाँदै छे)

नेपाली भाषा जस्तै थारू भाषामा पनि पुलि^{a\U} र स्त्रीलि^{a\U} दुई प्रकारका लि^{a\U} हुने गर्दछ, त्यसैले थारू पुलि^{a\U} वाक्य १,२, ३ र ४ मा पुलि^{a\U} कर्ता बेटा, राम छौरा र भाइका साथमा पुलि^{a\U} क्रिया गेलै, छै, एलै र छै प्रयोग भएको छ भने स्त्रीलि^{a\U} वाक्य १, २, ३ र ४ पुलि^{a\U} कर्ताका साथमा स्त्रीलि^{a\U} क्रिया गेलै, छै, एलै र छै प्रयोग भएको छ। नेपालीमा कर्ता जुन लि., वचन, पुरुष र आदरमा हुन्छ क्रिया पनि त्यहीँलि., वचन, पुरुष र आदरमा हुन्छ। भने थारू भाषामा कर्ताको रूपमा पुलि. वा स्त्रीलि. जे आएपनि एउटै क्रियापदको प्रयोग गरिन्छ। थारू भाषाको क्रियामा लि. भेद छैन।

थारू भाषामा लि^{a\U}को अभिव्यक्ति नाम, विशेषण र क्रियामा हुने गर्दछ। त्यसलाई माथि देखाइएको छ।

सम्भावित त्रुटिहरू :

थारूभाषाको वर्तमानकालीन करण वाक्यमा लि^{a\U}ले कुनै कर्तामा प्रभावित तुल्याउने देखिन्छ भने कुनैमा प्रभावित तुल्याएको पाइदैन। थारूभाषी विद्यार्थीहरूले दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्दा तलका जस्ता वाक्यहरूमा त्रुटि गर्ने सम्भावना देखिन्छ। जस्तै :

१. सीताले भात खायो।
(सीता भात खेलकै)
२. सङ्गीता भोलि आउनेछ।
(सङ्गीता काइल एतै)
३. बहिनी काम गर्दैन।
(बहैन काम नैकरैछै)

माथिको वाक्यगठनको तालिकाबाट के प्रष्ट हुन्छ भने स्तरीय नेपाली भाषामा कर्ता र क्रियाको रूप हेर्दा कर्ता र क्रिया बीच संगती भए तापनि थारू भाषामा सो देखिदैन। जसको प्रभावले गर्दा थारूभाषीहरूले कर्ता अनुसार क्रियाको प्रयोगमा बढी त्रुटि गर्ने गरेको देखिन्छ।

५.२.२ विशेष्य र विशेषण

नेपाली

पुलि ^a \u	स्त्रीलि ^a \u
१) केटो पातलो छ ।	१) केटी पातली छे ।
२) मनीष धेरै राम्रो थियो ।	२) निर्मला धेरै राम्री थिई ।
३) भाइ कालो छ ।	३) बहिनी काली छे ।
४) अभागी छोराको जन्म भयो ।	४) अभागी छोरीको जन्म भई ।

नेपाली भाषाका पुलि^a\u वाक्य १, २, ३ र ४ मा पुलि^a\u विशेष्य केटो, मनीष, भाइ र छोरोका साथ पुलि^a\u विशेषण, पातलो, राम्रो, कालो र अभागी आएको छ भने स्त्रीलि^a\u वाक्य १, २, ३ र ४ मा स्त्रीलि^a\u विशेष्य, केटी, निर्मला, बहिनी र छोरीका साथमा पातली, राम्री, काली र अभागी प्रयोग भएको छ । यस प्रकार नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा विशेष्य र विशेषणलाई लि^a\uले प्रभावित गरेको छ ।

थारू

पुलि ^a \u	स्त्रीलि ^a \u
१) बेटा पातर छै ।	१) बेटी पातर छै ।
२) मनीष बर निक छेलै	२) निर्मला बर निक छेलै ।
३) भाइ कारी छै	३) बहिन कारी छै ।
४) अभागल छौराके जन्मभेलै	४) अभागलही छौरीके जन्म भेलै ।

माथिका थारू भाषाका पुलि^aपी वाक्य १, २, ३ र ४ मा पुलि^aपी विशेष्यबेटा, मनीष, भाइ र छौंराका साथमा क्रमशः पातर, बरनिक, कारी र अभागल विशेषण आएको छ । त्यस्तै स्त्रीलि^aपी वाक्य १, २, ३ र ४ मा स्त्रीलि^aपी विशेष्य बेटा, निर्मला, बहिन, र छौंरीका साथमा पातर, बड़निक, कारी र वाक्यगठनमा नेपाली जस्तै विशेष्य र विशेषणले लि^aUमा प्रभाव पारेको देखिन्छ । नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा पनि छ, किसिमका विशेषणहरू लि^aUबाट प्रभावित नभए जस्तै केहीलाई छोडेर थारू भाषामा पनि विशेषण र विशेष्य लि^aUबाट प्रभावित देखिन्छ ।

सम्भावित त्रुटिहरू

थारू भाषाको वाक्यगठनमा आउने विशेष्य र विशेषण पद नेपाली भाषाको जस्तै लि^aUबाट प्रभावित भए पनि थारू मातृभाषा भएका विद्यार्थीहरूले दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्दा तलका वाक्यहरूमा त्रुटि गर्ने सम्भावना देखिन्छ ।

१. केटी पातली छ । (२) बहिनी काली छ । (३) मनीष धेरै राम्रो छन् ।

५.२.३ भेदक र भेद्य :

नेपाली

पुलि ^a U	स्त्रीलि ^a U
१) मेरो छोरो आयो ।	१) मेरी छोरी आई ।
२) उसको भाइ आउनेछ ।	२) उसकी बहिनी आउनेछिन् ।

नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा पुलि^aपी वाक्य १ र २ मा मेरो र उसको पुलि^aपी (ओकारान्त) भेदकका साथमा क्रमशः छोरो र भाइ पुलि^aपी भेद्य प्रयोग भएको छ भने स्त्रीलि^aपी वाक्य १ र २ मा स्त्रीलि^aपी (इकारान्त) भेदक मेरी र उसकी साथमा स्त्रीलि^aपी छोरी र बहिनी प्रयोग भएको छ । यसलाई हेर्दा नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा लि^aUले भेदक र भेद्य दुवैमा लि^aUभेद देखाएको पाइन्छ ।

थारू

पुलि ^a u	स्त्रीलि ^a u
१) हमर बेटा गेलै । (मेरो छोरा गयो)	१) हमर बेटी गेलै । (मेरी छोरी गई)
२) ओकर भाइ आवै बाला छै । (उसको भाइ आउनेछ)	२) ओकर बहिन आवै बाला छै । (उसकी बहिनी आउनेछे)

प्रस्तुत थारू भाषाका पुलि^au वाक्य १ र २ मा आएका पुलि^au भेदकहमर र ओकरसँग क्रमशः पुलि^au भेदक बेटा र भाइ प्रयोग गरिएको छ भने स्त्रीलि^au वाक्य १ र २ मा स्त्रीलि^au भेदक हमर र ओकरसँग पनि बेटी र बहिन भेदको प्रयोग गरिएको छ । यसलाई हेर्दा थारू भाषाको वाक्यगठनमा भेदलाई लि^auले प्रभाव पारेर पनि भेदक भने लि^auबाट प्रभावित देखिदैन ।

नेपाली भाषामा भेदको लि^au, वचन अनुसार भेदक र क्रियापदमा फरक देखिन्छ । तर थारू भाषामा भेदको लि^au, वचन अनुसार भेदक र क्रियापदमा फरक देखिदैन ।

सम्भावित त्रुटिहरू

थारू भाषाको वाक्यगठनमा भेदपक्ष लि^auबाट प्रभावित भएपनि भेदक लि^auबाट प्रभावित देखिदैन । तसर्थ थारू मातृभाषीहरूले लक्षित भाषा नेपाली सिक्दा तलका जस्ता त्रुटि गर्ने सम्भावना रहन्छ ।

- १) मेरो छोरो गयो ।
(हमर बेटा गेलै)
- २) उसको बहिनी गयो ।
(ओकर बहिन आवैवाला छै)

५.२.४ मानवेतर (सजीव) कर्ता र क्रियापद

नेपाली

पुलि ^a \u	स्त्रीलि ^a \u
१) गोरूले घाँस खायो	१) गाईले घाँस खायो
२) पाडा साह्रै कराउँछ	२) भैसी साह्रै कराउँछ ।

नेपाली भाषाका वाक्यगठनमा मानवेतर (सजीव) कर्ता स्त्रीलि^a\u भएमा क्रियापदमा छुटै रूपहरू आवश्यक हँदैन् (अधिकारी २०५७: १९५) माथि प्रस्तुत नेपाली भाषाका पुलि^a\u वाक्य १ र २ मा अमानवीय (सजीव) कर्ता पुलि^a\u गोरू र पाडोका साथमा पुलि^a\u क्रियापद खायो र कराउँछ प्रयोग गरिएको छ । त्यसैगरी स्त्रीलि^a\u गाई र भैसीका साथमा पुलि^a\u क्रियापद खायो र कराउँछ प्रयोग गरिएको छ । अतः नेपाली भाषामा मानवेतर सजीव कर्ताको लि^a\uले क्रियापदमा मानवेतर सजीव कर्ताको लि^a\uले क्रियापदमा कुनै पनि किमिको प्रभाव नपरेको देखिन्छ ।

थारू

पुलि ^a \u	स्त्रीलि ^a \u
१) बरद घाँस खाइ छै । (गोरू घाँस खाँदैछ)	१) गाई घाँस खाइ छै । (गाई घाँस खाँदै छ)
२) खसी एकदम भेम्याइ छै । (बाखा धेरै कराउँछ)	२) बकरी एकदम भेम्याइ छै । (बाखा धेरै कराउँछ)

थारू भाषाका पुलि^a\u वाक्य १ र २ मा अमानवीय पुलि^a\u (सजीव) कर्ता बरद र खसीका साथमा खाइ छै र भेम्याइ छै पुलि^a\u क्रियापद प्रयोगमा आएको पाइन्छ । त्यस्तै स्त्रीलि^a\u वाक्य १ र २ मा कर्ता गाई र बकरी स्त्रीलि^a\u कर्ताका साथमा पनि

पुलि^a\पी क्रियापदमा खाइ छै रभेम्याइ छै को प्रयोग भएको पाइन्छ। अतः थारू भाषाको पनि मानवेतर सजीव कर्ताको लिङ्कको क्रियापदमा कुनै पनि किसिमको प्रभाव देखिदैन।

सम्भावित त्रुटिहरू थारू भाषाको वाक्यगठनमा मानवेतर सजीव कर्ता पुलि^a\पी र सजीव कर्ता स्त्रीलि^a\पीको लागि प्रयोग हुने क्रियापदमा कुनै किसिमको लि^a\Uभेद पाइदैन। अतः थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले लक्षित भाषा नेपाली सिक्दा तलका जस्ता त्रुटि गर्ने सम्भावना देखिन्छ।

१. बरद बर कराउँछ।

५.३ वचनका आधारमा नेपाली र थारूभाषाका वाक्यको तुलना :

एक वा अनेक बुझाउने शब्दको स्वरूपलाई वचन भनिन्छ (सिग्दाल २०५०:२५) वाक्यमा नामको एक वा अनेक सङ्ख्या अनुसार सबै बिकारी (नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रिया) पदमा देखिने प्रत्यक्ष वा संरचनाको भेदलाई वचन भनिन्छ (पोखरेल, २०४४:७७)।

५.३.१ कर्ता र क्रियापद

नेपाली

एकवचन	बहुवचन
१) केटा भात खान्छ।	१) केटाहरू भात खान्छन्।
२) केटी भात खान्छे	२) केटीहरू भात खान्छन्।
३) छोरो गयो	३) छोराहरू गए।
४) छोरी गई	४) छोरीहरू गए।

नेपालीका एक वचनका वाक्य १, २, ३ र ४ मा एकवचन कर्ता केटा, केटी, छोरो र छोरी हुदाँ एक वचन क्रियापद खान्छ, खान्छे, गयो र गईको प्रयोग भएको छ भन्ने बहुवचनका १, २, ३ र ४ मा बहुवचन कर्ता केटाहरू, केटीहरू, छोराहरू र छोरीहरूका साथमा बहुवचन

क्रियापद खान्छन्, खान्छन्, गए र गए प्रयोग भएको छ । यसलाई हेर्दा नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा कर्ता र क्रियापदलाई वचनले प्रभावित गरेको देखिन्छ । नेपाली बहुवचनमा स्त्रीलिङ्ग र पुलिङ्गले कुनै किसिमको प्रभाव क्रियामा पर्दैन ।

थारू

एकवचन	बहुवचन
१) छौरा भात खाइ छै ।	१) छौरासब भात खाइ छै ।
२) छौरी भात खाइ छै ।	२) छौरीसब भात खाइ छै ।
३) बेटा गेलै	३) बेटा सब गेलै ।
४) बेटा गेलै ।	४) बेटा सब गेलै ।

थारूका एक वचनका वाक्य १, २, ३ र ४ मा एक वचन कर्ता छौरा, छौरी, बेटा र बेटाका साथमा क्रमशः खाइ छै, खाइ छै, गेलै र गेलैको प्रयोग भएको छ भने बहुवचनका १, २, ३ र ४ मा बहुवचन कर्ता छौरासब, छौरीसब, बेटासब, बेटासबका साथमा क्रियापद खाइ छै, खाइ छै, गेलै, गेलै प्रयोग भएका छन् ।

यसलाई हेर्दा थारू भाषाको वाक्य गठनमा कर्ता र क्रियापदलाई वचनले प्रभावित गरेको देखिदैन । थारू बहुवचनमा स्त्रीलिङ्ग र पुलिङ्गले कुनै किसिमको प्रभाव पर्दैन ।

५.४ पुरुषका आधारमा नेपाली र थारू भाषाका वाक्यको तुलना :

कथनका सन्दर्भमा संलग्न भएका सहभागीहरूको प्रकृतिलाई जनाउने व्याकरणात्मक कोटि पुरुष हो (अधिकारी २०५५:८७) प्रायः कुरा गर्ने व्यक्ति एउटा पुरुष, कुरा सुन्ने व्यक्ति अर्को पुरुष र कुराकानीमा भाग नलिने व्यक्ति व्याकरणमा अर्को पुरुष मानिन्छ । पुरुषको यो भिन्नता भाषाका सर्वनामका रूपमा, क्रियाका रूपमा वा त्यस्तै कतै देखिने भिन्नता वा व्यतिरेकका सहारामा प्रकट भएका हुन्छन् ।

नेपाली

प्रथम पुरुष	द्वितीय पुरुष	तृतीय पुरुष
१. म भात खान्छु	१. तँ भात खान्छस् /	१) ऊ भात खान्छ / खान्छे ।

	खान्छेस् ।	
२) हामी भात खान्छौं	२. तिमी भात खान्छौं/ खान्छ्यौ ।	२. उनी भात खान्छन्/खान्छिन् ।
३. तपाईं भात खान्छु ।	३. उहाँ भात खान्छु ।	

नेपाली भाषाका प्रथम पुरुषका वाक्य १ र २ मा प्रथम पुरुष कर्ता (सर्वनाम) म र हामीका साथमा प्रथम पुरुष क्रियापद क्रमशः खान्छु र खान्छौं आएका छन् । त्यसै गरी द्वितीय पुरुषका वाक्य १, २ र ३ मा द्वितीय पुरुष कर्ता तँ, तिमी र तपाईंका साथमा द्वितीय पुरुष क्रियापद क्रमशः खान्छस्/खान्छेस्, खान्छौं/खान्छ्यौ र खान्छु प्रयोग गरिएको छ । त्यस्तै तृतीय पुरुषका वाक्य १, २, र ३ मा तृतीय पुरुष कर्ता ऊ, उनी र उहाँका साथमा तृतीय पुरुष क्रियापद खान्छ /खान्छे, खान्छन्/खान्छिन् र खान्छु प्रयोग गरिएको छ । अतः नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा कर्ता र क्रियापद (उच्च आदरार्थी बाहेक) लाई पुरुषले प्रभावित तुल्याएको देखिन्छ ।

थारू

प्रथम पुरुष	द्वितीय पुरुष	तृतीय पुरुष
१. हम भात खाइचियै ।	१. तु भात खाइचिही	१. ऊ भात खाइछै ।
२. हमसब भात खाइचियै ।	२. तुसब भात खाइचिही ।	२. यि भात खाइछै ।

थारू भाषाका प्रथम पुरुषका वाक्य १ र २ मा प्रथम पुरुष कर्ता हम र हमसबका साथमा प्रथम पुरुष क्रियापद क्रमशः खाइ चियै प्रयोग भएको छ, द्वितीय पुरुषका वाक्य १ मा द्वितीय पुरुषकर्ता तुका साथमा क्रियापद खाइचिही प्रयोग भएको छ । त्यस्तै तृतीय पुरुषका वाक्य १, २ र ३ मा तृतीय पुरुष कर्ता (सर्वनाम) ऊ र यीका साथमा एउटा क्रियापद खाइछै प्रयोग भएका छन् । यसलाई हेर्दा थारू भाषाका कर्तालाई पुरुषले प्रभावित तुल्याए पनि क्रियापदलाई भने पुरुषले प्रभावित तुल्याउन सक्दैन । थारू भाषाका प्रथम पुरुष कर्ता हम र हमसबका साथमा क्रिया खाइचियै प्रयोग भएको छ । द्वितीय पुरुष तु र तुसब तृतीय पुरुष ऊ र यी का साथमा क्रियाको एउटा रूप खाइछै प्रयोग भएको छ । त्यसैगरी द्वितीय पुरुष कर्ता तु तुसबका साथमा मात्र खाइचिही प्रयोग भएको छ ।

अतः नेपाली भाषामा कर्ता र क्रिया (उच्च आदरार्थी बाहेक) पुरुषबाट प्रभावित हुन्छ भने थारू भाषामा कर्ता तु सर्वनाम बाहेकको कर्ता पुरुषबाट भए पनि क्रियापद हुँदैनन् ।

सम्भावित त्रुटिहरू

थारू भाषाको वाक्यगठनमा कर्तामा पुरुषले प्रभावित गरे पनि क्रियालाई प्रभावित तुल्याएको पाइँदैन तर नेपाली भाषामा भने कर्ता र क्रियापदलाई । (आदरार्थी बाहेकका) पुरुषले प्रभावित तुल्याएको पाइन्छ । अतः थारू भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषालाई दोस्रो भाषाको रूपमा सिक्दा तलका जस्ता त्रुटिहरू गर्ने सम्भावना देखिन्छ ।

१. हामी पिकनिक जानुभयो ।

२. तँ भात खान्छे ।

५.५ आदरका दृष्टिले नेपाली भाषा र थारूका वाक्य गठनको तुलना :

वाक्यगठनको अर्को महत्त्वपूर्ण घटक आदर हो । शिष्टता वा सामानका तह जनाउन प्रयोग गरिने वाक्यीय अथवा रूप प्रक्रियात्मक भिन्नतालाई आदरार्थी भनिन्छ -शर्मा, २०५६:२१३) ।

आदरका लागि स्रोतसन्दर्भमा आदरार्थी सर्वनाम र अन्य सन्दर्भमा सर्वनामका साथै आदरसूचक नामको प्रयोग हुन्छ । भाषामा आदरतह भाषाभाषीहरूका सामाजिक, आर्थिक, धार्मिक, उमेरगत तह आदि निर्धारण भएको पाइन्छ ।

	नेपाली			थारू		
	प्रथम पुरुष	द्वितीय पुरुष	तृतीय पुरुष	प्रथम पुरुष	द्वितीय पुरुष	तृतीय पुरुष
आदरार्थी	म पढ्छु ।	तँ पढ्छस् ।	ऊ पढ्छ ।	हम परहाइ चियै ।	तुँ परहै चिही ।	उ परहैछेलै ।
मध्यआदर	म घर जान्छु ।	तँ पढ्छस् ।		हम परहाइ चियै ।	तुँ परहै चिही ।	उ परहैछेलै ।

उच्चादर	म घर जान्छु ।	तिमी पढ्छौ ।		हम परहाइ चियै ।	तुँ परहै चिही ।	उ परहैछेलै ।
विशेषादर	आफु घर गइन्छ ।	तपाईं पढ्नुहुन्छ ।		हम परहाइ चियै ।	तुँ परहै चिही ।	उ परहैछेलै ।
उच्चतर आदर	आफु घर गइन्छ ।	यहाँ पढिबक्सिन्छ ।		हम परहाइ चियै ।	तुँ परहै चिही ।	उ परहैछेलै ।
उच्चतम आदर	हामीबाट पढि बक्स्यौ । हाम्रा हजुरमा जाहेर गर्नु ।	हजुर पढिबक्सिन्छ । मौसुफ पढिबक्सिन्छ ।		हम परहाइ चियै ।	तुँ परहै चिही ।	उ परहैछेलै ।

माथिका तालिकाद्वारा के प्रष्ट हुन्छ भने नेपाली र थारू दुवै भाषामा प्रथम पुरुषबाट आदर व्यक्त: हुदैन । यसबाट के प्रष्ट हुन आउछ भने प्रथम पुरुषमा आदर धेरै जस्तो हुदैन र आदर भन्ने वस्तु आफुले आफैलाई गर्ने वस्तु पनि होइन । योत त एकले अर्कालाई गरिने हो । एउटा उक्ति छ मानिसले आफैले म ठुलो विद्वान हुँ भनेर भन्छ भने त्यो विद्वान होइन, त्यो कुरा उसको गुणबाट प्रभावित भएर अर्को व्यक्तिले भन्यो भने मात्र त्यो विद्वान कहलाउँछ । आदरक प्रसँगमा थारू भाषामा पुरुषले क्रियामा प्रभावित पारिरहेको पाइन्छ । ती कुरा माथिका तालिकामा प्रयोग गरिएका वाक्यहरूबाट प्रष्ट हुन्छ । तर नेपाली भाषामा औपचारिक घोषणा हुकुमहरूमा प्रथम पुरुष (वक्ता) सन्दर्भमा पनि आदरार्थीको प्रयोग भेटिन्छ ।

सम्भावित त्रुटिहरू

आदरार्थीको दृष्टिले नेपाली र थारू भाषाको वाक्यगठनमा प्रशस्त भिन्नता भएको हुँदा नेपालीभाषी विद्यार्थीहरूले लक्षित भाषाका रूपमा नेपाली सिक्दा तलका जस्ता त्रुटिहरू गर्ने सम्भावना देखिन्छ ।

१. आमा घर जान्छिन् ।
२. गुरूले राम्रा पढाउँछन् ।
३. काका विस्तारै हिँड्छन् ।
४. दिदीहरू भात खान्छन् ।

५.६ सारांश

लि^aUका आधारमा नेपाली र थारू भाषाको वाक्यगठनको व्यतिरेकी अध्ययन गर्दा नेपाली र थारूमा लि^aUको आधारमा पुरुषको रूपायन द्वितीय र तृतीय पुरुषमा हुन्छ । पुरुषका एक वचनमा मात्र पुलि^aU र स्त्रीलि^aUका वेग्ला वेग्लै रूप हुन्छन् । नेपालीमा वर्तमान, भूत र भविष्यत् गरी तीनै कालका क्रियापदलाई कर्ताको लि^aUले प्रभावित पारिए जस्तै थारूमा पनि प्रभावित पारिन्छ । तर प्रथम र द्वितीय पुरुषमा भूतकालले पुरुषअनुसार एक वचनमा पनि क्रियाको फरक रूप देखिदैन । यो नेपाली र थारूको समान किसिमको समस्या देखिन्छ । नेपालीको अमानवीय (सजीव) क्रियापदमा लि^aUभेद नपाइए भै थारूमा पनि पाइदैन । नेपाली भाषाको विशेषण र भेदकपदमा लि^aU भेद पाइए जस्तै थारूमा पनि पाइन्छ ।

वचनका आधारमा नेपाली र थारूको वाक्य गठनको व्यतिरेकी अध्ययन गर्न नेपालीको कर्ता र क्रियापद दुईटैमा वचनभेद पाइएन भने थारू भाषाको क्रियाको प्रयोगमा बहुवचनको रूप देखिदैन । नेपाली भाषाको विशेषणपद र भेदकमा वचनभेद देखिन्छ तर थारू भाषाको विशेषणपद र भेदकमा वचनभेद पाइँदैन ।

पुरुषका आधारमा नेपाली र थारू वाक्यगठनको व्यतिरेकी अध्ययनगर्दा नेपाली भाषाको कर्ता र क्रियापदमा पुरुषभेद देखिन्छ, थारू भाषामा कर्तामा पुरुषभेद पनि क्रियापदमा पुरुषभेद पाइँदैन ।

यसप्रकार लि^aU, वचन र पुरुषका दृष्टिले नेपाली र थारूको वाक्यगठनमा भिन्नता भएकाले थारूभाषी विद्यार्थीहरूले लक्षित भाषाको रूपमा नेपाली सिक्दा वाक्यगठनमा अधिकांश त्रुटि गर्ने सम्भावना देखिन्छ ।

अध्याय : छ

लि^aU, वचन, पुरुष र आदरका आधारमा त्रुटिको विश्लेषण :

पृष्ठभूमि :

थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठन गर्ने क्रममा विभिन्न किसिमका त्रुटिहरू गर्ने गरेको पाइन्छ। प्रस्तुत अध्ययनको प्रमुख उद्देश्य कक्षा ६ का थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरू पता लगाउनु रहेको छ। निर्माण गरिएका तीन किसिमका प्रश्नावलीबाट प्राप्त त्रुटिलाई लि^aU, वचन र पुरुष गरी तीन पक्षमा छुट्याएर हेर्दा निम्नानुसारका त्रुटिहरू गरेको पाइएको छ।

६.१. लि^aUगत त्रुटि

कक्षा ६ मा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थीहरूले लक्षित भाषाका रूपमा नेपाली भाषा सिक्दा वाक्यगठन अन्तर्गत तलका जस्ता वाक्यमा लि^aUगत त्रुटि गरेको पाइएको छ।

१. सुमनको एउटा ठूलो बहिनी थियो।
२. हाम्रो बहिनी नुहाउन जाँदैन।
३. हाम्रो आमाले रोटी पकाउँछ।
४. मेरो बहिनी दिन दिने विद्यालय आउँदैन।
५. बाच्छीले घाँस खाई।
६. पाँडी साह्रै कराउँछे।

प्रस्तुत स्त्रीलि^aU वाक्य १, २, ३ र ४ लाई हेर्दा प्रस्तुत वाक्यहरूमा स्त्रीलि^aU क्रियापद थिई, जाँदैन, पकाउनुहुन्छ र आउँदैन प्रयोग गर्नु पर्नेमा थारूभाषी विद्यार्थीहरूले पुलि^aU क्रियापद क्रमशः थियो, जाँदैन, पकाउँछ र आउँदैन प्रयोग गरेर क्रियापद सम्बन्धी त्रुटि गरेका छन्। वाक्य १ मा स्त्रीलि^aU विशेष्य बहिनीका साथमा स्त्रीलि^aU (इकारान्त) विशेष्य ठूलो प्रयोग गर्नु पर्नेमा पुलि^aU (ओकारान्त) विशेषण ठूलो प्रयोग गरेकाले विशेषण सम्बन्धी त्रुटि भएको छ। त्यसैगरी प्रस्तुत वाक्य १, २, ३ र ४ प्रयोग गरेका भेद्यलाई हेर्दा

पनि स्त्रीलिङ्ग (इकारान्त) भेदक सुमनकी हामी र मेरी प्रयोग गर्नु पर्नेमा पुलिङ्ग ओकारान्त भेदक सुमनको, हाम्रो र मेरो प्रयोग गरेर भेदक सम्बन्धी त्रुटि गरेको देखिएको छ। वाक्य ४ र ५ अमानवीय स्त्रीलिङ्ग कर्ता बाच्छी र पाडीका साथमा मानवीय पुलिङ्ग क्रियापद खायो र कराउँछ प्रयोग हुनु पर्नेमा मानवीय स्त्रीलिङ्ग क्रियापद खाई र कराउँछे प्रयोग गरेर त्रुटि गरेको पाइएको छ।

थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठन गर्दा गरेका लिङ्गगत त्रुटिहरूमा स्त्रीलिङ्ग कर्ताका साथमा पुलिङ्ग क्रियापदको प्रयोग तथा स्त्रीलिङ्ग विशेष्यका साथमा पुलिङ्ग विशेषणको प्रयोगका साथै स्त्रीलिङ्ग भेदकका साथमा पुलिङ्ग भेदकको प्रयोग भएको पाइएका छन्। वस्तुगत प्रश्नमा समावेश गराइएका दुई वटा अमानवीय स्त्रीलिङ्ग क्रियापदमा चिन्ह लगाएको पाइएको छ। प्रस्तुत त्रुटिलाई हेर्दा यस अध्ययनबाट मात्र यस्तै खाले त्रुटि हो भनेर स्पष्ट भन्न सक्ने स्थिति देखिदैन।

प्रस्तुत थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठनमा गरेका लिङ्गगत त्रुटिको प्रवृत्तिलाई हेर्दा अधिकांश त्रुटिहरू मातृभाषागत व्यवधानबाट उत्पन्न भएको पाइएका छन्। अर्थात् प्रायः सबै खाले त्रुटिहरू व्यतिरेकी अध्ययनबाट प्राप्त तथ्यका आधारमा पूर्वानुमान गरिएका त्रुटिहरूको प्रवृत्तिसँग मिल्दा जुल्दा देखिएका छन्।

६.२ वचनगत त्रुटि :

वचन समान्यतया सङ्ख्यासँग सम्बन्धित वाक्यगठनको एक महत्वपूर्ण पक्ष हो। थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठन गर्दा वचनगत प्रयोगमा अधिकांश त्रुटि गरेको पाइएको छ। वचनगत त्रुटिहरू पनि विविध पक्षसँग सम्बन्धित भएको पाइएको छ। वचनगत प्रयोगमा गरेका त्रुटिहरूलाई कर्ता र क्रियापद, विशेष्य र विशेषणका साथै भेदक र भेदसँग सम्बन्धित गरी तीन पक्षमा छुट्याएर हेर्दा निम्नानुसारको त्रुटिहरू गरेको पाइएको छ।

६.३ कर्ता र क्रियापदसम्बन्धी त्रुटि :

थारूभाषी विद्यार्थीहरूले कर्ता र क्रियापदसम्बन्धी वचनगत त्रुटि पनि गरेको पाइएको छ । उनीहरूले कर्ता जुन वचनको छ, त्यही वचनको क्रियपद प्रयोग गर्नुपर्नेमा बहुवचनको क्रियापद प्रयोग गर्नुपर्नेमा बहुवचन कर्ताका साथमा एकवचन क्रियापदको प्रयोग गरेर त्रुटि गरेको पाइएको छ । उनीहरूले गरेका त्रुटिपूर्ण वाक्यका केही नमुनाहरू निम्न अनुसार छन् ।

१. केटाहरू खोलामा नुहाउन जान्छ ।
२. हामीहरू सुँगुर काट्ने गर्छ ।
३. आमाहरू रोटी पकाउँछ ।

प्रस्तुत वाक्य १, २, र ३ मा बहुवचन कर्ता केटाहरू, हामीहरू र आमाहरूका साथमा बहुवचन क्रियापद जान्छन्, गर्छन् र पकाउनुहुन्छ प्रयोग गर्नु पर्ने एक वचन क्रियापद जान्छ, गर्छ र पकाउँछ प्रयोग गरेकाले वाक्य त्रुटिपूर्ण देखिएका छन् ।

उक्त त्रुटिका प्रकृतिलाई विश्लेषण गरी हेर्दा उक्त त्रुटिहरू मातृभाषाको व्यवधानबाट मात्र नभई भाषेतर पक्ष तथा अन्य कुनै कारणले गर्दा उत्पन्न भएका हुन सक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ । अर्थात् उक्त त्रुटिहरू व्यतिरेकी अध्ययनबाट प्राप्त तथ्यका आधारमा पूर्वानुमान नगरेका प्रकृतिका भेटिएका छन् । तर यस्ता प्रकृतिका त्रुटिहरू भने कसै विद्यार्थीहरूले गरेको पाइएको छ ।

६.४ विशेष्य र विशेषणसम्बन्धी त्रुटि :

अधिकांश थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठन गर्दा वचनगत प्रयोगमा विशेष्य र विशेषणसम्बन्धी त्रुटि गरेको पाइएको छ । उनीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठन गर्दा विशेषण सम्बन्धी त्रुटि गरेको पाइएको छ । त्यही वचनको विशेषण प्रयोग गर्नुपर्नेमा बहुवचन विशेष्यका साथमा एक वचन । ओकारान्त । इकारान्त विशेषणको प्रयोग गरेर त्रुटि गरेको पाइएको छ । उनीहरूले गरेका त्रुटिका केही नमुनाहरू उदाहरण स्वरूप तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

१. सुमनको बाबुआमा बूढो छन् ।
२. उनी बाठी छिन् ।
३. मीठा मीठा खानेकुराहरू खान्छौ ।

४. राम्रो राम्रो लुगाहरू लगाउँछौ ।

उपर्युक्त नमुनालाई हेर्दा वाक्य १ र २ मा बहुवचन विशेष्य बाबु आमा र उनीहरूका साथमा बहुवचन (आकारान्त) विशेषण बूढा बढी प्रयोग हुनु पर्नेमा एक वचन त्रुटिपूर्ण भएका छन् । वाक्य ३ र ४ मा बहुवचन विशेष्य खानेकुराहरू र लुगाहरूका साथमा बहुवचन (आकारान्त) विशेषण मीठा-मीठा राम्रा-राम्रा प्रयोग हुनुपर्नेमा एक वचन (ओकारान्त) विशेषण मीठो-मीठो र राम्रो राम्रो प्रयोग गरिएको छ ।

उपर्युक्त त्रुटिका प्रकृतिलाई हेर्दा उक्त त्रुटिहरू मातृभाषाको प्रभावले गर्दा उत्पन्न भएका देखिन्छन् । अर्थात् उक्त त्रुटिहरू व्यतिरेकी अध्ययनबाट प्राप्त तथ्यको आधारमा पूर्वानुमान गरिएका त्रुटिको प्रकृतिसँग मिल्दाजुल्दा देखिएका छन् ।

६.५ भेदक र भेद्यसम्बन्धी त्रुटि :

थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्य गठन गर्दा वचनगत प्रयोगमा भेदक र भेद्यसम्बन्धी अधिकांश त्रुटि गरेको पाइएका छन् । नेपाली भाषाको वाक्यगठन गर्दा भेद्य जुन वचनको छ, भेदक पनि सोही वचनको प्रयोग गर्नुपर्नेमा बहुवचन भेद्यका साथमा एक वचन (ओकारान्त/इकारान्त) भेदकको प्रयोग गरेर अधिकांश त्रुटि गरेको पाइएको छ । उनीहरूले वचनगत प्रयोगमा गरेको भेदक र भेद्य सम्बन्धी त्रुटिका केही नमुनाहरू निम्न अनुसार छन् ।

१. मेरो बहिनीहरू छैन ।
२. हाम्रो दिदीहरू आउनुहुन्छ ।
३. मेरो काकाहरू दुई जना हुनुहुन्छ ।
४. उसको बुबा आमा बूढा छन् ।

प्रस्तुत नमुनालाई हेर्दा वाक्य १, २, ३ र ४ मा बहुवचन भेद्य बहिनीहरू, दिदीहरू, काकाहरू र बुबाआमाका साथमा बहुवचन (आकारान्त) भेदक मेरा, हाम्रा, मेरा र उसका प्रयोग हुनुपर्नेमा एक वचन (इकारान्त तथा ओकारान्त भेदक मेरो , हाम्रो, मेरो र उसको प्रयोग गरेकाले वाक्य त्रुटिपूर्ण भएका छन् ।

नमुनाका रूपमा प्रस्तुत गरेका त्रुटिको प्रकृतिलाई हेर्दा उक्त त्रुटिहरू मातृभाषाका व्यवधानबाट उत्पन्न भएका देखिन्छन् । अर्थात् उक्त त्रुटिहरू व्यतिरेकी अध्ययनबाट प्राप्त तथ्यका आधारमा पूर्वानुमान गरिएका त्रुटिको प्रकृतिसँग मिल्दाजुल्दा देखिएका छन् ।

६.६ पुरुषगत त्रुटि :

अधिकांश थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा पुरुषगत त्रुटि गरेको पाइएको छ । उनीहरूले जुन पुरुषको कर्ता छ, त्यही पुरुषको क्रियापद प्रयोग गर्नु पर्नेमा प्रथम पुरुषको कर्ताका साथमा द्वितीय पुरुष क्रियापदको प्रयोग गरेर अधिकांश त्रुटि गरेको पाइएको छ । उनीहरूले गरेका पुरुषगत त्रुटिका केही नमुना निम्न अनुसार छन्:-

१. म बाह्र वर्षका भयौं ।
२. हामी पैसा माग्ने गर्दछन् ।
३. हामीले उसलाई भेट्न सकेन ।
४. म माघमा विद्यालय आउँदैन ।

उपर्युक्त त्रुटिका नमुनाहरूलाई हेर्दा वाक्य १ र २ मा पुरुष कर्ता म का साथमा प्रथम पुरुष क्रियापद भए र आउँदैन प्रयोग गर्नुपर्नेमा द्वितीय पुरुष क्रियापद भयौं र आउँदैन । प्रयोग गरेकाले वाक्य त्रुटिपूर्ण देखिएका छन् । वाक्य ३ र ४ मा प्रथम पुरुष कर्ता हामी र हामीलेका साथमा गर्दछौं र सकिन प्रयोग हुनुपर्नेमा तृतीय पुरुष क्रियापद गर्दछन्, सकेन प्रयोग गरेकाले वाक्य त्रुटिपूर्ण देखिएका छन् ।

उनीहरूले गरेका पुरुषगत त्रुटिको प्रकृतिलाई हेर्दा कतिपय त्रुटिहरू मातृभाषाको व्यवधानबाट उत्पन्न भएका देखिए पनि अधिकांश त्रुटिहरू अभ्यासको कमी तथा अन्य भाषेत्तर पक्षको कारणले गर्दा उत्पन्न भएका छन् ठम्याउन कठिन हुने जटिल प्रकृतिका पाइएका छन् । अर्थात् उक्त पुर्वागत त्रुटिहरू व्यतिरेकी अध्ययनबाट प्राप्त तथ्यका आधारमा पूर्वानुमान गरिएका त्रुटिहरू भन्दा भिन्नै प्रकृतिका पाइएका छन् ।

६.७ आदरगत त्रुटि :

थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठन अन्तर्गत आदरगत प्रयोगमा अधिकांश त्रुटि गरेको पाइएको छ । उनीहरूले जुन आदर दिनुपर्ने वा नपर्ने कर्ताको प्रयोग गरेको छ ।

त्यसका साथमा त्यही आदरको क्रियापद प्रयोग गर्नुपर्नेमा उच्च आदरार्थी कर्ताका साथमा मध्यम आदरार्थी अनादरार्थी क्रियापदको प्रयोग गरेर अधिकांश त्रुटि गरेको पाइएको छ । उनीहरूले गरेका आदरगत त्रुटिका केही नमुनाहरू उदाहरणका रूपमा तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

१. गुरूले राम्रो पढाउँछन् ।
२. काकाहरूले पैसा दिन्छन् ।
३. दिदीहरू आउँछन् ।
४. बुबाले समान किनेर ल्याउँछ ।
५. आमाले जेठाजुलाई ढोगिदिन्छ ।

उपर्युक्त वाक्यगठनगत त्रुटिका नमुनाहरूलाई हेर्दा वाक्य १, २ र ३ मा उच्च आदरार्थी कर्ता गुरू, काकाको र दिदीका साथमा उच्च आदरार्थी क्रियापद पढाउनुहुन्छ, दिनुहुन्छ र आउनुहुन्छ प्रयोग गर्नुपर्नेमा मध्यम (सामान्य) आदरार्थी क्रियापद पढाउँछन्/दिन्छन् र आउँछन् प्रयोग भएको छ । वाक्य ४ र ५ मा उच्च आदरार्थी कर्ता बुवा र आमाका साथमा उच्च आदरार्थी क्रियापद ल्याउनुहुन्छ र ढोगिदिनुहुन्छ प्रयोग गर्नुपर्नेमा अनादरार्थी क्रियापद ल्याउँछ र ढोगिदिन्छको प्रयोग गरिएकाले वाक्य त्रुटिपूर्ण देखिएका छन् ।

उनीहरूले गरेका आदरगत त्रुटिको प्रकृतिलाई हेर्दा अधिकांश त्रुटिहरू मातृभाषाको व्यवधानबाट उत्पन्न भएको पाइएका छन् भने कतिपय आफ्नो सामाजिक तथा परिवारिक प्रभावले पनि उत्पन्न भएका हुन सक्छन् । अर्थात् थारूभाषी विद्यार्थीहरूले गरेका अधिकांश त्रुटिहरू व्यतिरेकी अध्ययनबाट प्राप्त तथ्यका आधारमा पूर्वानुमान गरेका त्रुटिहरूको प्रकृतिसँग मिल्दाजुल्दा देखिएका छन् भने कतिपय त्रुटिहरू त्योभन्दा भिन्न प्रकृतिका पनि पाइएका छन् ।

६.८ समग्रमा वाक्यगठनगत त्रुटिको तथ्याङ्क विश्लेषण :

प्रस्तुत अध्ययनमा थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठन अन्तर्गत सबैभन्दा बढी त्रुटि गर्ने क्षेत्र पता लगाउने उद्देश्य राखिएको छ । यो उद्देश्य पूर्तिको लागि प्राप्त चार पक्षमा त्रुटिहरूलाई छुट्टयाएर तथ्याङ्कीय विश्लेषण गरिएको छ ।

तालिका नं. १

वाक्यगठनगत त्रुटिसम्बन्धी तालिका

वाक्यगठन पक्ष	प्राप्त प्रतिक्रिया	ठीक	बेठीक	त्रुटि प्रतिशत
लि ^a \u	१३६०	६७५	६८५	५०.५६
वचन	१३६०	६०८	७५२	५५.२९
पुरुष	११२०	६००	५२०	४६.४२
आदर	११२०	६१२	५०८	४५.३५

उपर्युक्त तालिकामा प्रस्तुत तथ्यलाई हेर्दा थारूभाषी विद्यार्थीहरूले वाक्यगठन अन्तर्गत वचनमा ५५.२९ प्रतिशत त्रुटि गरेको छ भने त्यसपछि क्रमशः लि^a\uमा ५०.५६ प्रतिशत, पुरुषमा ४६.४२ प्रतिशत र आदरमा ४५.३५ प्रतिशत त्रुटि गरेको पाइएको छ ।

वाक्यगठनका चार पक्ष लि^a\u, वचन, पुरुष र आदरमा देखिएको त्रुटि प्रतिशतलाई हेर्दा थारूभाषी विद्यार्थीहरूले वचनमा सबैभन्दा बढी त्रुटि गरेको पाइएको छ भने सबैभन्दा कम आदरमा त्रुटि गरेको पाइएको छ ।

वाक्यगठनका चार पक्ष लि^a\u, वचन, पुरुष र आदरमा देखिएको त्रुटि प्रतिशतलाई हेर्दा थारूभाषी विद्यार्थीहरूले वचनमा सबैभन्दा बढी त्रुटि गरेको पाइएको छ भने सबैभन्दा कम आदरमा त्रुटि गरेको पाइएको छ । वाक्यगठनको सरलता र जटिलताको क्रमलाई विचार गर्दा उनीहरूलाई वचन सबैभन्दा बढी जटिल भएको पाइएको छ । त्यसपछि दोस्रो स्थितिमा लि^a\u, तेस्रोमा पुरुष र चौथो स्थितिमा आदर यिनीहरूको लागि कम जटिल भएको देखिएको छ ।

उक्त तथ्यलाई हेर्दा थारूभाषी विद्यार्थीहरूले वचनगत प्रयोगमा बढी त्रुटि गरेको पाइएको छ । उक्त वचनगत व्यवस्थामा कर्ता र क्रियापदमा नेपाली र थारूको संरचनामा समानता पाइने भए पनि उनीहरूले वचनगत प्रयोगमा विशेष्य र विशेषण तथा भेदक र भेद्य सम्बन्धी त्रुटि अत्यधिक गरेको देखिएको छ । ६० जना विद्यार्थीहरू मध्ये ४० जना भन्दा बढीले बहुवचन विशेषण साथमा एकवचन (इकारान्त/ओकारान्त) विशेषणको प्रयोग गरेर त्रुटि गरेको पाइएको छ भने ५० जना भन्दा बढी विद्यार्थीहरूले बहुवचन भेद्यका साथमा

एक वचन भेदका प्रयोग गरेर त्रुटि गरेको देखिएको छ । त्यसकारण समग्रमा थारूभाषी विद्यार्थीहरूले वचनगत प्रयोगमा बढी त्रुटि गरिएको पाइएको छ ।

६.९ लि^aUका विभिन्न पक्षमा देखिएका त्रुटिहरूको तथ्याङ्कीय विश्लेषण :

तालिका नं. २

लि^aUका पक्षमा देखिएका त्रुटिहरूको तालिका

लि ^a Uका विभिन्न पक्ष	प्राप्त प्रतिक्रिया	ठीक	बेठीक	त्रुटि प्रतिशत
कर्ता (मानवीय) र क्रिया	४००	२५६	१४३	३५.७५
कर्ता (अमानवीय सजीव) र क्रिया	१६०	६१	९९	६१.८७
विशेष्य र विशेषण	४००	२३०	१६०	४२.५
भेदक र भेद्य	४००	१२६	२७४	६८.५

उपर्युक्त तालिकाको लि^aUगत विभिन्न पक्षमा पाइएको त्रुटि प्रतिशतलाई हेर्दा भेदक र भेद्यमा ६८.५ प्रतिशत त्रुटि गरेको पाइएको छ । अमानवीय (सजीव) कर्ता र क्रियापदमा ६१.८७ प्रतिशत विशेष्य र विशेषणमा ४२.५ प्रतिशत र कर्ता (मानवीय) र क्रियापदमा ३५.७५ प्रतिशत मात्र त्रुटि देखिएको छ ।

वाक्यगठनका लि^aUगत विविध पक्ष कर्ता र क्रियापद, भेदक र भेद्य तथा विशेष्य र विशेषणमा देखिएको त्रुटि प्रतिशतलाई हेर्दा अन्यका तुलनामा भेदक र भेद्यमा बढी त्रुटि गरेको पाइएको छ ।

६.१० वचनका विभिन्न पक्षमा देखिएका त्रुटिहरूको तथ्याङ्कीय विश्लेषण :

तालिका नं. ३

वचनका पक्षमा देखिएका त्रुटिहरूको तालिका

वचन पक्ष	प्राप्त प्रतिक्रिया	ठीक	बेठीक	त्रुटि प्रतिशत
कर्ता र क्रिया	४८०	३७९	१०१	२१.०४
विशेष्य र विशेषण	४००	१३०	२७०	३७.५
भेदक र भेद्य	४८०	९९	३८१	७९.३७

उपर्युक्त तालिकामा वचनगत विभिन्न पक्षमा देखिएको त्रुटि प्रतिशतलाई हेर्दा भेदक र भेद्यमा ७९.३७ प्रतिशत त्रुटि देखिएको छ भने त्यसपछि क्रमशः विशेष्य र विशेषणमा ३७.५ प्रतिशत र कर्ता र क्रियापदमा केवल २१.०४ प्रतिशत त्रुटि गरेको पाइएको छ ।

वचनका विभिन्न पक्ष कर्ता र क्रियापद विशेष्य र विशेषण तथा भेदक र भेद्यसँग सम्बन्धित त्रुटि प्रतिशतलाई हेर्दा अन्यका तुलनामा भेदक र भेद्यमा सबैभन्दा बढी त्रुटि गरेको पाइएको छ । कर्ता र क्रियापदमा कम त्रुटि देखिनुको कारण उपर्युक्त संरचनामा नेपाली र थारू भाषामा समानता पाइने हुनाले हुन सक्छ ।

६.११ प्रश्नका आधारमा वाक्यगठनगत त्रुटिहरूको तथ्याङ्कीय विश्लेषण :

प्रस्तुत अध्ययनमा थारूभाषी विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरू पता लगाउने उद्देश्य लिइएको छ । चार किसिमका प्रश्नावली तयार गरेर सामग्री सङ्कलन गर्दा हरेक प्रश्नावलीबाट प्राप्त त्रुटिको तथ्याङ्क फरक फरक पाइएको छ । फलस्वरूप प्रश्नका प्रकृतिका आधारमा पनि वाक्यगठनका चार पक्षमा देखिएका त्रुटिहरूको तथ्याङ्कीय व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ ।

६.११.१ लिखित वृत्ति

तालिका नं. ४

प्रश्नका आधारमा लिखित वृत्तिसम्बन्धी तालिका

प्रश्नको किसिम	प्राप्त प्रतिक्रिया	ठीक	बेठीक	वृत्ति प्रतिशत
वस्तुगत	७२०	४३४	२८६	३९.९२
अनुवाद	२४०	१४२	९८	४०.८३
संक्षिप्त उत्तरात्मक	१६०	६०	१००	६२.५
स्वतन्त्र लेखन	२४०	३९	२०१	८३.७५

उक्त प्रश्नका आधारमा लिखित वृत्तिको स्थितिलाई हेर्दा स्वतन्त्र लेखनमा ८३.७५ प्रतिशत वृत्ति पाइएको छ भने संक्षिप्त उत्तरात्मक प्रश्नमा ६२.५ प्रतिशत वृत्ति देखिएको छ । त्यसपछि अनुवाद र वस्तुगत प्रश्नमा क्रमशः ४०.८३ प्रतिशत र ३९.९२ प्रतिशत वृत्ति देखिएको छ ।

उपर्युक्त तथ्यलाई हेर्दा पहिचानात्मक प्रकृतिका प्रश्नका तुलनामा नियन्त्रित उत्पादनात्मक तथा स्वतन्त्र उत्पादनात्मक प्रकृतिका प्रश्नमा लिङ्कगत वृत्तिहरू बढी गरेको पाइएको छ ।

६.११.२ बचनगत वृत्ति

तालिका नं. ५

प्रश्नका आधारमा बचनगत वृत्तिसम्बन्धी तालिका

प्रश्नको किसिम	प्राप्त प्रतिक्रिया	ठीक	बेठीक	वृत्ति प्रतिशत
वस्तुगत	७२०	२७५	३४५	४७.९१
अनुवाद	२४०	९५	१४५	६०.४०
संक्षिप्त उत्तरात्मक	१६०	६२	९८	६९.२५

स्वतन्त्र लेखन	२४०	७६	१६४	६८.३३
----------------	-----	----	-----	-------

उपर्युक्त तालिकामा प्रश्नका आधारमा वचनगत त्रुटिलाई हेर्दा स्वतन्त्रलेखनमा ६८.३३ प्रतिशत त्रुटि गरेको पाइएको छ, भने त्यसपछि क्रमशः संक्षिप्त उत्तरात्मक प्रश्नमा ६१.२५ प्रतिशत, अनुवाद प्रश्नमा ६०.४० प्रतिशत र वस्तुगत प्रश्नमा ४७.९१ प्रतिशत त्रुटि गरेको पाइएको छ। उक्त तथ्यलाई हेर्दा उनीहरूले उत्पादनात्मक प्रकृतिका प्रश्नमा वचनगत त्रुटि बढी गरेको पाइएको छ।

६.११.३ पुरुषगत त्रुटि

तालिका नं. ६

प्रश्नका आधारमा पुरुषगत त्रुटिसम्बन्धी तालिका

प्रश्नको किसिम	प्राप्त प्रतिक्रिया	ठीक	बेठीक	त्रुटि प्रतिशत
वस्तुगत	४००	२६१	१३९	३४.७५
अनुवाद	२४०	७५	१६५	६८.७५
संक्षिप्त उत्तरात्मक	२४०	११४	१२६	५२.५
स्वतन्त्र लेखन	२४०	१५०	९०	३७.५

उपर्युक्त तालिकामा पुरुषगत त्रुटिलाई प्रश्नगत आधारमा हेर्दा अनुवादात्मक ६८.७५ प्रतिशत त्रुटि देखिएको छ, भने त्यसपछि क्रमशः संक्षिप्त उत्तरात्मक प्रश्नमा ५२.५ प्रतिशत, स्वतन्त्रलेखनमा ३७.५ प्रतिशत र वस्तुगतमा ३४.७५ प्रतिशत त्रुटि गरेको देखिएको छ।

उक्त तथ्यलाई हेर्दा पुरुषगत त्रुटि नियन्त्रित उत्पादनात्मक प्रकृतिका प्रश्नमा बढी गरेको देखिएको छ, त्यसका तुलनामा स्वतन्त्र उत्पादनात्मक प्रश्नमा कम त्रुटि गरेको पाइएको छ। स्वतन्त्रलेखनमा कम त्रुटि देखिनुको कारण केवल तीनवटा वाक्यलाई मात्र पुरुषगत आधारबाट हेरिएकोले हुन सक्छ। स्वतन्त्रलेखनमा उनीहरूले प्रयोग गरेका वाक्यलाई पुरुषगत आधारबाट हेर्दा वाक्यगठनभन्दा बढी वर्णविन्यासगत त्रुटिहरू गरेका पाइएको छ।

६.११.४ आदरगत त्रुटि :

तालिका नं. ७

प्रश्नका आधारमा आदरगत त्रुटिसम्बन्धी तालिका

प्रश्नको किसिम	प्राप्त प्रतिक्रिया	ठीक	बेठीक	त्रुटि प्रतिशत
वस्तुगत	४००	२८९	१११	२७.७५
अनुवाद	२४०	५९	१७१	७१.४१
संक्षिप्त उत्तरात्मक	२४०	१८३	५७	२३.७५
स्वतन्त्र लेखन	२४०	८१	१५९	६६.२५

उपर्युक्त तालिकामा प्रस्तुत आदरगत त्रुटिलाई प्रश्नका आधारमा हेर्दा अनुवादमा ७१.४१ प्रतिशत त्रुटि गरेको पाइएको छ। त्यसपछि क्रमशः स्वतन्त्रलेखनमा ६६.२५ प्रतिशत, वस्तुगत प्रश्नमा २७.७५ प्रतिशत मात्र त्रुटि गरेको देखिएको छ। यसलाई हेर्दा पहिचानात्मक प्रकृतिका प्रश्नका तुलनामा नियन्त्रित उत्पादानात्मक तथा स्वतन्त्र उत्पादानात्मक प्रकृतिका प्रश्नमा आदरगत त्रुटि बढी गरेको देखिएको छ।

६.१२ स्वतन्त्र लेखनसम्बन्धी त्रुटि विश्लेषणात्मक विवेचना :

वाक्यगठनका विभिन्न पक्षहरूमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन गर्ने सन्दर्भमा प्रयोग गरिएको विषयगत, वस्तुगत, अनुवाद र स्वतन्त्रलेखन गरी चार थरीका प्रश्नहरू थिए। माथिका शीर्षकहरूमा हुनत यी सबैको तथ्याङ्कीय विश्लेषण भइसकेको छ। तर पनि स्वतन्त्र लेखनमा गर्ने त्रुटिहरू अरूभन्दा पृथक र मौलिक भएकाले अब यहाँ स्वतन्त्र लेखन सम्बन्धी मात्र छ विद्यालयका ६० जना विद्यार्थीहरूले प्रश्न नं. ९ र १० गरी २ वटा प्रश्नमा निबन्धात्मक उत्तर माँगिएकोमा उनीहरूले वाक्यगठनका लिखन, वचन, पुरुष र आदरमा

गरेको त्रुटिहरू बारे वा ती तत्वहरूको प्रयोगमा कुन-कुन पक्षमा के कति त्रुटि गरे भन्ने कुरालाई ध्यानमा राख्दै त्यसको छुट्टै अध्ययन गर्ने जमर्को गरिएको छ ।

६.१२.१ प्रश्नका आधारमा स्वतन्त्र लेखनसम्बन्धी त्रुटिहरूको तथ्याङ्कीय विश्लेषण :

प्रस्तुत अध्ययनमा थारूभाषी विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरू पता लगाउने उद्देश्य राखिएको छ ।

चार किसिमका प्रश्नावली तयार गरेर सामाग्री सङ्कलन गर्दा हरेक प्रश्नावलीबाट प्राप्त त्रुटिको तथ्याङ्क फरक-फरक पाइएको छ । त्यस मध्येको स्वतन्त्र लेखनसम्बन्धी माँगिएको निबन्धात्मक उत्तरमा ६ विद्यालयका ६० जना विद्यार्थीहरूले लि^a\u, वचन पुरुष र आदरमा गरेका त्रुटिहरूको समग्र रूपमा तथ्याङ्कीय व्याख्या तथा विश्लेषण यस प्रकार छन् ।

तालिका नं. ८

प्रश्नका आधारमा स्वतन्त्र लेखनसम्बन्धी त्रुटिहरूको तालिका

	प्राप्त प्रतिक्रिया	ठीक	बेठीक	त्रुटि प्रतिशत
लि ^a \u	२४०	३९	२०१	८३.७५
वन	२४०	७६	१६४	६८.३३
पुरुष	२४०	१५०	९०	३६.५
आदर	२४०	८१	१५९	६६.२५
जम्मा	९६०	३४६	६१४	२५४.८३

६.१२.२ परीक्षणका क्रममा देखिएका वचन सम्बन्धी त्रुटिहरू निम्न खालका देखिए

१. तिहारमा सबैले आफ्नो दिदी बहिनीसँग टीका लगाइ रमाइलो गर्न चाहन्छ ।
२. यदि पानी भएन भने हामी मर्थे ।
३. कुकुर तिहारमा हामीहरू कुकुरलाई पूजा गरेर मीठा-मीठा खानेकुरा दिन्छु ।

४. हामी पानी नखाए मर्छ ।
५. यस जितीया पर्वमा थारूहरूले रमाइलो र सुख अनुभव गर्दै मनाउँछ ।
६. हामी पानी विना बाँच्न सक्दैन । आदि ।

उपर्युक्त त्रुटियुक्त वाक्यहरू “तपाईं तिहार पर्व कसरी मनाउनुहुन्छ” र पानी शीर्षकमा निबन्धात्मक उत्तर दिने क्रममा गरिएका थिए । मुलतः सबैजसो वाक्यहरूमा कतै एकवचन कर्ता भएमा बहुवचन क्रियापदको प्रायेण त कतै बहुवचन कर्ता भएमा एक वचनमा क्रियापदको प्रयोग भएको तथा कुनै भने आफ्नो मातृभाषाको व्यवधानले पनि त्रुटि हुनुपुगेको पाइयो ।

६.१२.३ परीक्षणका क्रममा देखिएका आदर लि^aU सम्बन्धी त्रुटिहरू निम्नखालका देखिए ।

आदरगत त्रुटिहरू

१. यस दिनमा दिदीले भाइलाई टीका लगाइदिन्छ ।
२. दिदी बाठो पनि छ । मलाई राम्रो टोपी पनि ल्याइ दिन्छ ।
३. दिदीले मलाई धेरै माया गर्छ ।
४. हाम्रो आमाले पानी उमालेर मलाई खानुपर्छ भन्छ ।
५. दिदीले घरका सबैलाई पानी फिल्टर वा उमालेर खानुपर्छ भन्छ ।

लि^aUगत त्रुटिहरू

६. भाइ टीकाका दिनमा आफ्नी दाइ भाइहरूलाई र^aUी च^aUी सात र^aUका टीकाहरू लगाइ दिन्छ ।
७. यो चाडमा हामीले लक्ष्मी भगवानलाई पूजा गर्नुपर्छ ।
८. मैले बहिनीलाई जितीयामा राम्रो राम्रो लुगा किनिदिन्छ ।

उपर्युक्त वाक्यहरूमध्ये वाक्य नं. १ मा दिदीले भाइलाई “टीका” लगाइ दिनुहुन्छ बनाउनुपर्नेमा “लगाइदिन्छ” बनाएर आदर रहित पुलि^aU क्रियाको प्रयोग गरेकाले त्रुटि भएको पाइयो । वाक्य नं. २ मा “दिदी बाठो पनि हुनुहुन्छ र मलाई राम्रो टोपी पनि ल्याइदिनुहुन्छ” बनाउनु पर्नेमा आदररहित पुलि^aUी क्रियापदको प्रयोग देखिएकाले त्रुटि

भएको पाइयो “वाक्य नं. ३ मा दिदीले मलाई धेरै माया गर्नुहुन्छ” बनाउनु पर्नेमा “माया गर्छ” आदरशून्य पुलिा क्रियापदको प्रयोग भएकाले त्रुटि देखियो । वाक्य नं. ४ मा पनि आदरशून्य पुलिा क्रियापदको प्रयोग भएको र वाक्य नं. ५ मा पनि आदर रहित पुलिा क्रियापदकै प्रयोग देखिएकाले त्रुटि भएको पाइयो । वाक्य नं ६ मा “आफ्ना” पुलिा कर्ताको प्रयोग गर्नु पर्नेमा स्त्रीलिाको प्रयोग देखिएकाले त्रुटि हुन पुगेको देखियो । वाक्य नं. ७ मा पनि “लक्ष्मी” मातालाई पूजा गर्नुपर्छ” बनाउनुपर्नेमा “लक्ष्मी भगवान” पुलिा बनाएकाले त्रुटि देखियो । वाक्य नं. ८ मा पनि पुलिा क्रियापदको प्रयोग भएकाले त्रुटि देखियो ।

६.१२.४ परीक्षणका क्रममा देखिएका पुरुष सम्बन्धी त्रुटिहरू निम्न खालका देखिए

१. हामीहरूले तिहारमा फूलको माला उनेर लगाइदिन्छ ।
२. भाइटीकाको दिन म बिहानै मन्दिरमा गएको थियो ।
३. हामीहरू लक्ष्मीपूजाको दिन भैली खेल्न जान्छौ ।
४. हाम्रो दाइ तिहारमा टीका लगाउन घर आयो ।
५. मैले पानी उमालेर खायो । आदि

उपर्युक्त त्रुटियुक्त वाक्यहरूमा क्रमशः वाक्य नं. १ र २ मा प्रथम पुरुषकर्ता क्रमशः “हामी” र “म”का साथमा प्रथमपुरुष क्रियापद क्रमशः “लगाइदिन्छौ” र गएका थिए प्रयोग गर्नु पर्नेमा “लगाइदिन्छु” प्रथमपुरुष एकवचन र “गएको थिए” द्वितीय पुरुष क्रियापदको प्रयोग गरेकाले उक्त वाक्यहरू त्रुटिपूर्ण देखिएका छन् । वाक्य नं. ३ मा प्रथमपुरुष कर्ता “हामीहरू” को साथमा प्रथम पुरुष क्रियापद जान्छौ” प्रयोग हुनुपर्नेमा द्वितीय पुरुष क्रियापद “जान्छौ” प्रयोग हुनुपर्नेमा द्वितीय पुरुष “जान्छौ” को प्रयोग गरेकाले वाक्य त्रुटिपूर्ण देखिएको छ । त्यस्तै वाक्य नं. ४ मा पनि प्रथम पुरुष कर्ता “हाम्रा” को साथमा प्रथम पुरुष आदरसहित “आउनुभयो” प्रयोग गर्नुपर्नेमा तृतीय पुरुष आदररहित क्रियापद “आयो” को प्रयोग गरेकाले वाक्य त्रुटिपूर्ण देखिएका छन् । त्यस्तै वाक्य नं. ५ मा पनि प्रथम “म” (मैले) को साथमा प्रथम पुरुष क्रियापद “खाए” को प्रयोग हुनुपर्नेमा तृतीय पुरुष क्रियापद “खायो” को प्रयोग गरेकाले वाक्य त्रुटिपूर्ण देखिएका छन् । यसरी उनीहरूले गरेका पुरुषगत त्रुटिहरूको प्रकृतिलाई हेर्दा कतिपय त्रुटिमा मातृभाषाको व्यवधानबाट उत्पन्न

देखिए भने अधिकांश त्रुटिहरू अभ्यासको कमी तथा अन्य भाषेतर पक्षको सामीप्यको कारणले उत्पन्न भएका पनि देखिए ।

समग्रमा भन्नुपर्दा वाक्यगठनका विभिन्न तOEवहरू मध्ये स्वतन्त्र लेखन अन्तर्गत विद्यार्थीहरूले सबैभन्दा बढी लिा\Uमा ८३.७५% सबैभन्दा कम पुरुषमा ३६.५% गरेको देखियो भने वचन र आदरमा क्रमशः ६८.३३% र ६६.२५% त्रुटि गरेको देखियो ।

अध्याय : सात

त्रुटिको क्षेत्रगत तुलना

प्रस्तुत अध्यायमा ग्रामीण र नगर क्षेत्रका थारूभाषी विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिको अन्तर भिन्नता पता लगाउने उद्देश्य राखिएको छ ।

यसका लागि नगर र ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनका चार पक्षमा गरेको त्रुटिलाई प्रतिशतको आधारमा तथ्याङ्कीय विश्लेषण गरी तुलना गरिएको छ ।

७.१ लिअ\Uगत त्रुटिको तुलना :

तालिका नं. ९

लिअ\Uगत त्रुटिको तुलनासम्बन्धी तालिका

क्षेत्र	प्राप्त प्रतिक्रिया	ठीक	बेठीक	त्रुटि प्रतिशत
नगर	६८०	३४०	३४०	५०
ग्रामीण	६८०	३३५	३४५	५०.७३

नगर क्षेत्र र ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीहरूले गर्ने लिअ\Uगत त्रुटिमा अन्तर पता लगाउन क्षेत्रगत तुलना गरिएको छ । जहाँ नगर क्षेत्रका विद्यार्थीहरूबाट प्राप्त ६८० प्रतिक्रियामध्ये ३४० प्रतिक्रिया त्रुटिरहित र ३४० प्रतिक्रिया त्रुटिपूर्ण पाइएको छ । अर्थात् नगर क्षेत्रका विद्यार्थीहरूमा ५० प्रतिशत लिअ\Uगत त्रुटि पाइएको छ भने ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीहरूबाट प्राप्त प्रतिक्रिया ६८० मध्ये ३३५ प्रतिक्रिया त्रुटिरहित र ३४५ प्रतिक्रिया त्रुटिपूर्ण अर्थात् ५०.७३ प्रतिशत लिअ\Uगत त्रुटि पाइएको छ ।

क्षेत्रगत आधारमा लिखितसम्बन्धी त्रुटिको स्थितिलाई हेर्दा नगर र ग्रामीण दुबै क्षेत्रका विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिमा खास अन्तर देखिएको छैन ।

७.२ वचनगत त्रुटिको तुलना :

तालिका नं. १०

वचनगत त्रुटिको तुलनासम्बन्धी तालिका

क्षेत्र	प्राप्त प्रतिक्रिया	ठीक	बेठीक	त्रुटि प्रतिशत
नगर	६८०	३१३	३६७	५३.९७
ग्रामीण	६८०	२९५	३८५	५६.६१

उपर्युक्त तालिकाको तथ्याङ्कलाई हेर्दा नगर क्षेत्रका विद्यार्थीहरूबाट प्राप्त ६८० प्रतिक्रिया मध्ये ३१३ प्रतिक्रिया त्रुटिरहित र ३६७ त्रुटिपूर्ण पाइएको छ । अर्थात् नगर क्षेत्रका विद्यार्थीहरूमा ५३.९७ प्रतिशत त्रुटिपूर्ण पाइएको छ । अर्थात् नगर क्षेत्रका विद्यार्थीहरूमा ५३.९७ प्रतिशत वचनगत मध्ये २९५ प्रतिक्रिया त्रुटिरहित र ३८५ प्रतिक्रिया त्रुटिपूर्ण अर्थात् ५६.६१ प्रतिशत वचनगत त्रुटि पाइएको छ ।

तालिकाबाट प्राप्त तथ्यलाई हेर्दा नगर क्षेत्रका तुलनामा ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीहरूमा वचनगत त्रुटि पाइएको छ । यसलाई हेर्दा नगर क्षेत्रका विद्यार्थीहरू नेपाली भाषाको वचनगत प्रयोगमा बढी सचेत भएको देखिन्छ ।

७.३ पुरुषगत त्रुटिको तुलना :

तालिका नं. ११

पुरुषगत त्रुटिको तुलनासम्बन्धी तालिका

क्षेत्र	प्राप्त प्रतिक्रिया	ठीक	बेठीक	त्रुटि प्रतिशत
नगर	५६०	३१३	२४७	४४.१०

ग्रामीण	५६०	२८७	२७३	१८.७५
---------	-----	-----	-----	-------

प्रस्तुत तालिकाको तथ्याङ्कलाई हेर्दा नगर क्षेत्रका विद्यार्थीहरूबाट प्राप्त ५६० प्रतिक्रियामध्ये ३१३ प्रतिक्रिया त्रुटिरहित र २४७ प्रतिक्रिया त्रुटिपूर्ण पाइएको छ। अर्थात् नगर क्षेत्रका विद्यार्थीहरूमा पुरुषगत त्रुटि ४४.१० प्रतिशत पाइएको छ भने ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीहरूबाट प्राप्त ५६० प्रतिक्रियामध्ये २८७ प्रतिक्रिया त्रुटिरहित र २७३ प्रतिक्रिया त्रुटिपूर्ण पाइएको छ। अर्थात् ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीहरूमा १८.७५ प्रतिशत पुरुषगत त्रुटि पाइएको छ।

उक्त तथ्यलाई हेर्दा नगर क्षेत्रका विद्यार्थीहरूका तुलनामा ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीहरूले पुरुषगत त्रुटि बढी गरेको पाइएको छ।

तालिका नं. १२

नगर क्षेत्रका विद्यार्थीहरूका तुलनामा ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीले पुरुषगत त्रुटि बढी गरेको तालिका

क्षेत्र	प्राप्त प्रतिक्रिया	ठीक	बेठीक	त्रुटि प्रतिशत
नगर	५६०	३३०	२३७	४१.७७
ग्रामीण	५६०	२८२	२७८	४९.६४

उपर्युक्त तालिकामा नगर र ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीहरूले गरेका आदरगत त्रुटिलाई देखाइएको छ। नगर क्षेत्रका विद्यार्थीहरूबाट प्राप्त ५६० प्रतिक्रियामध्ये ३३० प्रतिक्रिया त्रुटिरहित र २३७ प्रतिक्रिया त्रुटिपूर्ण पाइएको छ। अर्थात् नगर क्षेत्रका विद्यार्थीहरूमा ४१.७७ प्रतिशत आदरगत त्रुटि देखिएको छ भने ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीहरूबाट प्राप्त प्रतिक्रिया ५६० मध्ये २८२ प्रतिक्रिया त्रुटिरहित र २७८ प्रतिक्रिया त्रुटिपूर्ण पाइएको छ। अर्थात् ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीहरूमा आदरगत त्रुटि ४९.६४ प्रतिशत पाइएको छ।

क्षेत्रका आधारमा उक्त आदरगत त्रुटिको स्थितिलाई हेर्दा नगर क्षेत्रका विद्यार्थीका तुलनामा ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीहरूले बढी त्रुटि गरेको पाइएको छ। नगर क्षेत्रका विद्यार्थीहरूमा

आदरगत त्रुटि कम देखिनुको कारण उनीहरू शहरी वातावरणबाट प्रभावित अर्थात् नेपाली भाषाको सम्पर्कमा बढी आउने, आफ्नो भाषामा पनि आदरसूचक शब्दहरू प्रयोग गर्ने हुनाले कम त्रुटि देखिएको हुन सक्छ। तर ग्रामीण क्षेत्रमा भने आदरसूचक शब्दको प्रयोग थारूभाषीहरूले कम गर्ने गर्दछन्। त्यसकारण नेपाली भाषामा पनि आदरगत त्रुटि बढी देखिएको हुनसक्छ।

समग्रमा नगर क्षेत्रका विद्यार्थीहरूका तुलनामा ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीहरूमा बढी त्रुटि देखिनुका कारणहरूमा ग्रामीण क्षेत्रका अनुकूल वातावरण नहुनु, समुदायको प्रभाव, विद्यालयको भौतिक तथा व्यवस्थापन पक्ष कमजोर हुनु, समयको अनुपलब्धता, शिक्षकबाट प्रभावकारी निर्देशन नपाउनु आदि जे अनुमान लगाउन सकिए पनि प्रमुख कारण ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीहरूमा मातृभाषाको अत्यधिक प्रभावले बढी त्रुटि देखिएको अनुमान लगाउन सकिन्छ।

अध्याय : आठ

निष्कर्ष तथा सुभाव

८.१ निष्कर्ष :

प्रस्तुत अध्ययन अनुसन्धानको क्रममा के पत्ता लागेको छ भने पहिलो वा दोस्रो तथा विदेशी जुनसुकै भाषा सिकाइका क्रममा पनि प्रशस्त त्रुटिहरू पाइने गर्छन् । पहिलो र दोस्रो भाषा सिकाइका क्रममा देखिने त्रुटिको प्रवृत्ति फरक-फरक भए तापनि बिनात्रुटि पनि भाषा सिकाइ असम्भव प्रायः हुन्छ । पहिलो भाषा सिकाइको क्रममा हुने गरेको त्रुटिहरू लक्ष्य भाषा भन्दा बढी मातृभाषाकै व्यवहारबाट उत्पन्न भएका देखिए ।

त्रुटिहरू परम्परागत रूपमा असफलताको प्रतीक मान्दै आए तापनि जब मनोवादी सम्प्रदायको उदय हुन्छ तब यसलाई सिकाइ प्रक्रियाको सङ्केतको रूपमा भन्न थालिएको हो । विशेषतः संरचनावादीहरू व्यतिरेकी विश्लेषणलाई बढी जोड दिन्छन् भने मनोवादीहरू त्रुटिविश्लेषणलाई भाषा शिक्षणमा विद्यार्थी केन्द्रित विधिको रूपमा प्रयोग गर्नुपर्दछ भन्छन् । यसरी त्रुटिविश्लेषण आज आएर निकै सफल, सार्थक एवम् विकसित सिद्ध भएको छ । यसले विद्यार्थीहरूले सिकाइ प्रक्रिया त्रुटि क्षेत्र र शिक्षण विधिलाई समेत पहिचान गर्न पूर्णत मद्दत गर्दछ । यस अध्ययनमा तल्लो भाषाको वाक्यगठन गर्दा गरेका लिङ्ग वचन, पुरुष र आदरगत त्रुटिहरू विभिन्न प्रकृतिका देखिएका छन् । जसलाई बुँदागत रूपमा तल प्रस्तुत गर्ने प्रयत्न गरिएको छ ।

क. थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वाक्यगठनअन्तर्गत गरेका लिङ्गगत त्रुटिहरूमा स्त्रीलिङ्गी विशेष्यका साथमा पुलिङ्गी विशेषणको प्रयोग गरेर अधिकांश त्रुटि गरेको पाइएको छ । कतिपय त्रुटिहरू स्त्रीलिङ्गी कर्ताका साथमा पुलिङ्गी क्रियापदको प्रयोग गरेर पनि भएका देखिएका छन् । त्यसैगरी अमानवीय स्त्रीलिङ्गी कर्तामा मानवीय स्त्रीलिङ्गी क्रियापद प्रयोग गरेर पनि त्रुटिहरू गरेको पाइएको छ । थारूभाषी विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनअन्तर्गत गरेका लिङ्गगत अधिकांश त्रुटिहरू व्यतिरेकी अध्ययनबाट प्राप्त तथ्यका आधारमा पूर्वानुमान गरिएका त्रुटिहरूका प्रकृतिसँग मिल्दाजुल्दा देखिएका छन् ।

- ख. वचनगत त्रुटिहरूमा अधिकांश त्रुटिहरू बहुवचन भेदका साथमा एकवचन भेदकको प्रयोग गरेर हुन गएको पाइएको छ । त्यसैगरी बहुवचन विशेषणका साथमा एकवचन विशेषणको प्रयोग गरेर पनि त्रुटि गरेको पाइएको छ । यसका साथै कतिपय त्रुटि बहुवचन कर्ताका साथमा एकवचन क्रियापदको प्रयोगबाट पनि भएका देखिएका छन् । थारूभाषी विद्यार्थीहरूले गरेका वचनगत त्रुटिहरूको प्रवृत्तिलाई हेर्दा अधिकांश त्रुटिहरू व्यतिरेकी अध्ययनबाट प्राप्त तथ्यका आधारमा पूर्वानुमान गरिएका त्रुटिका प्रकृतिसँग मेल खाने किसिमका पाइएका छन् भने कतिपय त्रुटिहरू अर्थात् वचनको कर्ता र क्रियापदसम्बन्धी त्रुटि पूर्वानुमान नगरेका भएपनि उनीहरूको अभिव्यक्तिमा पाइएका छन् । पूर्वानुमान नगरेको त्रुटिहरू उनीहरूको अभिव्यक्तिमा कमै देखिएका छन् ।
- ग. पुरुषगत अधिकांश त्रुटिहरू प्रथम पुरुष कर्ताका साथमा द्वितीय तथा तृतीय पुरुषको क्रियापद प्रयोग गरेर हुन गएका पाइएका छन् । कतिपय त्रुटिहरू द्वितीय पुरुष कर्ताका साथमा तृतीय पुरुष क्रियापद प्रयोग गरेर भएका पनि पाइएका छन् । उनीहरूले गरेका पुरुषगत त्रुटिहरूको प्रकृतिलाई हेर्दा व्यतिरेकी अध्ययनबाट प्राप्त तथ्यको आधारमा पूर्वानुमान गरेको त्रुटिहरू भन्दा अधिकांश त्रुटिहरू अन्य प्रवृत्तिका पाइएका छन् । उनीहरूले गरेका पुरुषगत त्रुटिहरूको प्रवृत्ति नै छुट्टयाउन कठिन हुने जटिल खालका देखिएका छन् ।
- घ. आदरगत अधिकांश त्रुटिहरू उच्च आदरार्थी कर्ताका साथमा अनादरार्थी तथा मध्यम आदरार्थी क्रियापदको प्रयोग गरेर भएका देखिएका छन् । थारूभाषी विद्यार्थीहरूले गरेका आदरगत त्रुटिको प्रकृतिलाई हेर्दा अधिकांश त्रुटिहरू मातृभाषागत व्यवधानबाट नै उत्पन्न भएका पाइएका छन् भने कतिपय त्रुटिहरू विद्यार्थीहरूकै पारिवारिक तथा सामाजिक वातावरणको प्रभावले गर्दा पनि उत्पन्न भएका देखिएका छन् ।
- ङ. थारूभाषी विद्यार्थीहरूबाट प्राप्त त्रुटिको प्रकृतिलाई हेर्दा अधिकांश त्रुटिहरू मातृभाषाको व्यवधानबाट उत्पन्न भएका देखिएका छन् भने कतिपय त्रुटिहरूको प्रकृति छुट्टयाउन कठिन हुने जटिल प्रकृतिका पाइएका छन् । यस्ता प्रकृतिका त्रुटिहरू विशेष गरी पुरुषगत रहेका छन् ।

- च. एउटा वाक्यमा वाक्यतााँवक सँवुति मिलाए पनि क्रमिक रूपमा अर्को वाक्यमा प्रकृतिको वाक्यतााँवक सँवुति विगानेँ जस्ता त्रुटिहरू पनि थारूभाषी विद्यार्थीहरूमा देखिएका छन् ।
- छ. वाक्यगठनका विभिन्न पक्ष, लिँवु, वचन, पुरुष र आदरमध्ये थारूभाषी विद्यार्थीहरूले वचनमा सबैभन्दा बढी त्रुटि गरेको पाइएको छ ।
- ज. वाक्यगठनको सरलता र जटिलताको क्रमलाई विचार गर्दा थारूभाषी विद्यार्थीहरूलाई वचन सबैभन्दा जटिल भएको पाइएको छ । त्यसपछि क्रमशः दोस्रो स्थितिमा लिँवु, तेस्रोमा पुरुष र चौथोमा आदर यिनीहरूका लागि कम जटिल भएको देखिएको छ ।
- झ. नगर र ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिहरूलाई तुलनात्मक रूपमा हेर्दा नगर क्षेत्रका विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिका तुलनामा ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीहरूमा बढी त्रुटि देखिएको छ ।
- ञ. नगर क्षेत्रका विद्यार्थीहरूका तुलनामा ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीहरूमा बढी त्रुटि देखिनुका कारणहरूमा ग्रामीण क्षेत्रमा अनुकूल वातावरण नहुनु, समुदायका प्रभाव, विद्यालयको भौतिक तथा व्यवस्थापन पक्ष कमजोर हुनु समयको अनुपलब्धता शिक्षकबाट लगाउन सकिए पनि प्रमुख कारण ग्रामीण क्षेत्रका विद्यार्थीहरूमा मातृभाषाको अत्यधिक प्रभावले बढी त्रुटि देखिएको अनुमान लगाउन सकिन्छ ।

८.२ सुभावहरू

भाषा सिकाइ कठिन कार्य भएकोले जुनसुकै भाषा पनि एकै पटक सजिलैसँग सिक्न सिकाउन सम्भव छैन । पहिलो भाषा सिक्ने विद्यार्थीहरूको नै भाषिक प्रयोग त त्रुटिरहित हुन सक्दैन भने दोस्रो भाषाका रूपमा सिक्ने विद्यार्थीहरूको लिखित अभिव्यक्तिमा विविध त्रुटिहरू पाइनु स्वभाविकै हो । नि.मा.वि. तहका विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषालाई दोस्रो भाषाका रूपमा सिक्दा उनीहरूले गर्ने त्रुटिहरूको बारेमा जानकारी दिनु आवश्यक देखिन्छ । जसले भाषिक शुद्धताको लागि त्रुटिको निराकरणमा केही राहत पुग्न सक्छ । थारूभाषी

विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषालाई दोस्रो भाषाका रूपमा सिक्दा वाक्यगठनमा गर्ने गरेका अधिकांशले त्रुटिहरू मातृभाषाको व्यवधानबाट उत्पन्न पाइएका छन्। त्यसबाहेक अन्य कतिपय त्रुटिहरू अन्य विविध कारणबाट पनि उत्पन्न भएका हुन सक्छन्। यहाँ राष्ट्रभाषाका साथै सम्पर्क भाषा तथा विचार विनिमय गर्ने साभ्ना भाषाको लिखित अभिव्यक्तिमा देखिने गरेका त्रुटिहरूलाई समयमा नै निराकरण गरी शुद्ध भाषिक प्रयोगतर्फ उन्मुख गराउन तल केही सुझावहरू पेस गर्ने जमर्को गरिएको छ।

१. कतिपय अवस्थामा थोरै पनि थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्य गठन गर्दा अधिकांश त्रुटिहरू मातृभाषाको व्यवधानबाट उत्पन्न भएको महसुस भने कता कति पाइएका नेपाली भाषा शिक्षकले व्यतिरेकी अध्ययनको सहारा लिएर सोही अनुसारको अभ्यासमा उनीहरूलाई बढी संलग्न गराउनाले त्रुटि कम गराउन सकिन्छ।
२. वाक्यगठन सम्बन्धी त्रुटिको निराकरणका लागि सैद्धान्तिक व्याकरणको धारणा व्याख्यान विधिद्वारा प्रस्तुत गर्नुको सट्टा प्रयोगमूलक अभ्यासमा जोड दिनाले त्रुटिलाई कम गर्न सकिन्छ।
३. शिक्षण सन्दर्भमा नेपाली भाषा व्याकरणका विभिन्न पक्षहरूमा बढी जोड दिइनु पर्ने गरी पाठ्यक्रम निर्माण गर्नुपर्ने देखिन्छ।
४. तालिम प्राप्त शिक्षकहरू नभएको र भए पनि तालिमको प्रभावकारिता त्यति उल्लेखनीय नदेखिएकोले नि.मा.वि. तहका विद्यार्थीहरूलाई भाषिक सीप सिकाउने नभई विषयवस्तु मात्र रटाउने प्रचलन बढी देखिन्छ। यस्तो प्रवृत्तिले गर्दा भाषाको शुद्धता प्रति उचित ध्यान जान नसकेको परिस्थितिमा सफल भाषा समयमा गोष्ठी तथा सेमिनारहरू गराई शिक्षकलाई आपसी छलफल तथा विशेषज्ञको सल्लाहद्वारा समस्या समाधानमा उचित उपायको जानकारी गराउनु पर्ने आवश्यकता देखिन्छ।
५. नेपाली भाषा प्रतिको उपेक्षित मानसिकताका कारण पनि नेपाली भाषाको प्रयोगमा त्रुटिहरू देखा परेका छन्। नेपाली भाषालाई जसरी बोले पनि र जसरी लेखे पनि हुन्छ भने धारणालाई मानसपलटबाट हटाउनु पर्ने आवश्यकता देखिन्छ। नेपाली भाषाकै उत्थानको लागि भाषाप्रति सबैलाई सचेत गराउनुपर्ने देखिन्छ।

६. विद्यार्थीहरूमा भएका त्रुटि निराकरणको लागि बढी भन्दा बढी गृहकार्य दिने र विद्यार्थीहरूलाई नै बढी सक्रिय बनाइ भाषाको लिखित प्रयोगमा प्रतिस्पर्धाको स्थिति सृजना गरी शुद्ध भाषिक प्रयोगलाई पुरस्कृत गर्ने, स्याबासी दिने जस्ता उत्साहित पार्ने खालका क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्नुपर्दछ ।
७. दोस्रो भाषाको रूपमा नेपाली भाषा शिक्षण गर्दा विद्यार्थीले पहिलो तथा मातृभाषाको बारेमा पनि ज्ञान भएको शिक्षकलाई भाषा शिक्षण गराउन लगाउने वातावरण उपलब्ध भएको खण्डमा विद्यार्थीहरूले उत्पादनशील अभ्यासको मौका पाउन सक्छन् जसबाट त्रुटिहरू कम गराउन सकिन्छ ।
८. भाषिक सीप विकास गर्ने प्रमुख आधार तल्लो तह मानिन्छ त्यसकारण नि.मा.वि. तहमा लेखाइ सीप विकासका लागि राखिएको कार्यमूलक व्याकरण शिक्षणलाई प्रभावकारी बनाइनु पर्दछ । तल्लो स्तरदेखि बालकहरूमा व्याकरणको ज्ञान गराउने हो भने भाषामा विद्यार्थीहरूले कम त्रुटि गर्ने सम्भावना देखिन्छ । अझ दोस्रो शिक्षणका क्रममा व्याकरणमूलक अभ्यासहरू बढी गराउनु पर्ने देखिन्छ ।
९. कक्षा ६ मा शिक्षण गर्नु पर्ने व्याकरणिक एकाइलाई वातावरणसँग संयोजित गराई सोही अनुसार सामग्री निर्माण गरी विद्यार्थीलाई प्रयोग गर्न लगाएर शिक्षकले पनि प्रयोगात्मक, प्रदर्शन र प्रश्नोत्तर विधिद्वारा शिक्षण पनि प्रयोगात्मक, प्रदर्शन र प्रश्नोत्तर विधिद्वारा शिक्षण गर्नतर्फ ध्यान दिनुपर्दछ ।
१०. भाषाका शिक्षकहरूमा खोज अनुसन्धानमूलक सामग्रीहरूको अध्ययन गर्ने बानी नभएकाले उनीहरू आफ्नो व्याख्यामा नै सीमित हुने परिपाटीले गर्दा विद्यार्थीमा भाषा सम्बन्धी सुधार ल्याउने अवसर नै नपाउने हुँदा विद्यार्थीहरूले प्रयोग गर्ने भाषामा अत्यधिक त्रुटि देखा परेका पाइन्छन् । यसको लागि स्वयं शिक्षक अध्ययनशील हुनु आवश्यक छ ।

८.३ थप अध्ययनको आवश्यकता :

प्रस्तुत अध्ययनमा सिरहा जिल्लाका कक्षा ६ का थारूभाषी विद्यार्थीबाट प्राप्त सामग्रीका आधारमा सीमित क्षेत्रमा अध्ययन गरिएकाले नेपाली भाषाको विभिन्न पक्षमा देखिने

त्रुटिहरूलाई यसले समेट्न सकेको छैन । त्यसैले सम्बन्धित क्षेत्रमा अन्य विस्तृत अनुसन्धानमूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालनमा गर्नुपर्ने आवश्यकता महसुस गरिएको छ ।

प्रस्तुत अध्ययनमा मूलतः पहिलो भाषाको प्रभावको कारण वाक्यगठनमा अधिकांश त्रुटिहरू भएको देखिएको छ । तापनि भाषेतर पक्ष (विधि, प्रेरणा, रूचि, सामग्री, वातावरण समय, स्तर आदि) ले पनि सिकाइमा प्रभाव पार्ने हुनाले यी पक्षहरूको प्रभावबाट हुन सक्ने त्रुटिका बारेमा पनि थप अध्ययनको आवश्यकता अपरिहार्य देखिन्छ ।

नेपाली भाषालाई दोस्रो भाषाका रूपमा सिक्न लागेका कक्षा ६ का थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको अन्य विविध पक्षमा पनि प्रशस्त त्रुटिहरू गर्ने गरेको पाइएको छ । शोधको उद्देश्य, प्रयोजन तथा सीमाका कारण सबै खाले त्रुटिहरूलाई यसमा समावेश गराइएको छैन । तसर्थ यस सम्बन्धमा अन्य विस्तृत अध्ययन अनुसन्धान हुनु आवश्यक ठानिएको छ ।

सन्दर्भ-सूची

क. सन्दर्भग्रन्थ सूची

अधिकारी, हेमाङ्गराज, २०५२, नेपाली भाषा शिक्षण (तृतीय संस्करण), काठमाडौं : कुञ्जल प्रकाशन ।

..... २०५३, भाषा शिक्षण : केही परिप्रेक्ष्य तथा पद्धति र (दोस्रो संस्करण) काठमाडौं ; विद्यार्थी पुस्तक भण्डार, भोटाहिटी ।

..... २०५५, समसामयिक नेपाली व्याकरण (दोस्रो संस्करण) काठमाडौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार, भोटाहिटी ।

..... २०५६, सामाजिक तथा प्रयोगिक भाषा विज्ञान, काठमाडौं : रत्नपुस्तक भण्डार ।

..... १९८१, एरर एनालिसिस एण्ड इन्टरल्याङ्गवेज, अक्सफोर्ड : अक्सफोर्ड युनिभर्सिटी प्रेस ।

अवस्थी, महादेव र भण्डारी, पारसमणि, २०५१, सरल नेपाली व्याकरण रचना, श्रृङ्खला ५ (तेस्रो संस्करण) काठमाडौं : एकता प्रकाशन,

ओम्ना, रामनाथ, २०५५, नेपाली व्याकरण रचना र साहित्य काठमाडौं. के. पी. पुस्तक भण्डार

कर्डर एस.पिट, १९७३, इष्ट्रोडक्टिड अप्लाइड लिङ्ग्विस्टक, लण्डन: पेनगुइन एजुकेशन ।

तिवारी, भोलानाथ, १९९९, भाषा विज्ञान, इलाहावाद किताब महल २२- इलाहावाद : ए सरोजनी नाथडु मार्ग ।

अनुसूची - १

विषयगत प्रश्नहरू :

निर्देशन : वाण चिन्ह (→) ले देखाएको ठाउँमा उत्तर लेख्नुहोस् ।

१. तलका वाक्यलाई बहुवचनमा परिवर्तन गरी लेख्नुहोस् ।

(क) भाइले खायो ।

→

(ख) बहिनी आई

→

२. तलका पुलिङ्गी वाक्यलाई स्त्रीलिङ्गी वाक्य बनाएर लेख्नुहोस् ।

(क) उसले कथा लेख्छ ।

→

(ख) केटो विद्यालय जान्छ ।

→

३. तल दिइएका वाक्यलाई द्वितीय पुरुषमा परिवर्तन गरी लेख्नुहोस् ।

(क) हामी विद्यालय जान्छौ ।

→

(ख) म क्याम्पस जान्छु ।

४. तलका वाक्यहरूलाई सामान्य वर्तमान कालमा परिवर्तन गरी लेख्नुहोस् ।

(क) श्यामले भात खाँदै थियो ।

→

(ख) हरीले गित गाएछ ।

→

५. तलका वाक्यहरूलाई अपूर्ण भूत कालमा परिवर्तन गरी लेख्नुहोस् ।

(क) रामले किताब पढ्यो ।

→

(ख) बालक रुन्छ ।

→

६. तलका वाक्यहरू लाई आज्ञार्थ वाक्यमा परिवर्तन गरी लेख्नुहोस् ।

(क) सरीता गित गाउँछे ।

→

(ख) गर्मीमा वस्दा राम्रो हुन्छ ।

→

७. तलका कर्तृवाच्यका वाक्यलाई कर्म वाच्यमा लैजानुहोस् ।

(क) श्याम क्याम्पस जान्छ ।

→

(ख) गीता चिठी लेख्छे ।

→

८. निम्नलिखित कारक प्रयोग गर्दै एक एक वटा वाक्य बनाउनुहोस् ।

(क) कर्ता कारक

(ख) अपादान

(ग) करण कारक

(घ) कर्म कारक

९. तपाईं छठ पर्व कसरी मनाउनु हुन्छ ? १०/१५ वाक्यमा वर्णन गर्नुहोस् ।

१०. पानी शीर्षकमा एउटा छोटो निबन्ध लेख्नुहोस् ।

११. तलका अनुच्छेदलाई नेपालीमा अनुवाद गर्नुहोस् ।

नेपालको मिथिला भूमिके राजधानी जनकपुर चियै । जनकपुर एकता प्रसिद्ध स्थान चियै । जे मिथिला के गौरव चियै । जत राजा जनकके बेटी जानकी के नामसे प्रसिद्ध मन्दिर बनाइने छै ।

अनुसूची-२

सामग्री सङ्कलन सहयोगी विद्यालयहरू

१. श्री पशुपति आदर्श उच्च मा.वि. लहान, मटियर्वा
२. श्री वस्तीपुर उच्च मा.वि., वस्तीपुर
३. श्री जन्ता मा.वि., मौवाही
४. एपोलो अँ अङ्ग्रेजी आवासीय उच्च माध्यमिक विद्यालय, लहान
५. लहान प्यारागन पब्लिक स्कूल
६. लोट्स सेकेन्ड्री इङ्गलिस बोर्डिङ स्कूल